

Mikä on riittävästi?

Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkitys ja sen toteutumiseen vaikuttavat tekijät lastensuojelussa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kokemana

Kati Sattaskangas

Pro Gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

2025

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Mikä on riittävästi? Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkitys ja sen toteutumiseen vaikuttavat tekijät lastensuojelussa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kokemana

Tekijä: Kati Sattaskangas

Tutkinto-ohjelma/oppiaine: sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 56, 2 liitettä

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Tässä Pro gradu -tutkielmassa tutkittiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia asiakaslapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkityksestä asiakassuhteessa sekä tapaamisten toteutumiseen vaikuttavista tekijöistä. Tutkimusaihe on tärkeä, sillä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän lakisääteinen velvoite on tavata asiakkaana olevaa lasta riittävästi, mutta tapaamisten riittävyttä ei ole laissa eikä ohjeistuksissa tarkemmin määritelty. Tapaamisten toteutumista tai niiden riittävyttä asiakassuhteessa ei myöskään ole aiemmin tutkittu sosiaalityöntekijöiden kokemana. Aineistonkeruu toteutettiin viiden lastensuojelun sosiaalityöntekijän puolistrukturoituna temaattisina yksilöhaastatteluina, jotka taltioitiin äänitiedostoina. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys pohjautui sosiaalityön suhdeperustaisuuteen.

Asiakaslapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkitys lastensuojelun asiakassuhteessa on tulosten mukaan suuri ja monitahoinen. Se kytkeytyy sosiaalityöntekijän professionaaliseen tehtävään ja sen merkitys näyttäytyy sekä ammatillisena haasteena että mahdollisuutena. Henkilökohtainen tapaaminen on merkityksellinen myös lapsen osallisuuden toteutumiseksi. Tapaamisten laatu koettiin määrää merkittävämpänä. Tapaamisten toteutumiseen vaikuttavat tekijät tämän tutkimuksen mukaan ovat sekä sosiaalityöntekijästä ja lapsesta johtuvia sisäisiä tekijöitä että lapsesta tai sosiaalityöntekijästä riippumattomia ulkoisia tekijöitä.

Tutkimus osoitti, että lapsen henkilökohtaiset tapaamiset toteuttavat sosiaalityön suhdeperustaisuutta lastensuojelussa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kokemana. Tapaamiset rakentavat ja ylläpitävät asiakassuhdetta ja ne koettiin lakisääteisen tehtävän toteuttamisen edellytyksenä. Tutkimustulokset osoittavat sosiaalityöntekijöiden kokevan henkilökohtaisten tapaamisten myös lisäävän asiakasturvallisuutta. Tutkimukseni tuottama tieto on tärkeää, koska se osoittaa lapsen tapaamisen merkityksellisyyttä ja tarkoitusta lastensuojelun sosiaalityössä. Tutkimus voi myös auttaa pohtimaan ja tutkimaan työkäytäntöisiin tarvittavia muutoksia, jotta tapaamisia olisi helpompi toteuttaa jatkossa.

Avainsanat: lastensuojelu, sosiaalityö, suhdeperustaisuus, kokemustieto, asiakassuhde

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Lastensuojelun sosiaalityö.....	3
2.1 Lastensuojelun tehtävä, tarkoitus ja erityisyys	3
2.2 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä	5
2.3 Lapsen osallisuus lastensuojelussa	6
3 Suhdeperustainen sosiaalityö.....	10
3.1 Suhdeperustaisuuden merkityksiä	10
3.2 Lapsen ja sosiaalityöntekijän suhteen muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä	11
3.4 Asiakassuhde ja sen merkitys lapsen ja työntekijän näkökulmasta.....	14
4 Tutkimusprosessi.....	16
4.1 Tutkimustehtävä ja sitä tarkentavat tutkimuskysymykset.....	16
4.2 Aineiston kerääminen.....	17
4.3 Aineiston analyysi.....	20
4.4 Tutkimuksen eettiset näkökulmat.....	23
5 Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen monitahoinen merkitys asiakassuhteessa	26
5.1 Tapaamisen professionaalinen merkitys	26
5.2 Tapaamisen merkitys lapsen osallisuuteen	30
6 Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen riittävyyden arviointi asiakassuhteessa	33
6.1 Asiakasprosessi tapaamisten riittävyyden määrittäjänä	33
6.2 Rooli ja ikä tapaamisten määrän selittäjänä	34
6.3 Tapaamisen laatu määrää tärkeämpänä tekijänä	36
7 Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen toteutumiseen vaikuttavat monitasoiset tekijät	39
7.1 Sisäiset tekijät.....	39
7.2 Ulkoiset tekijät	42
8 Johtopäätökset.....	45
Lähteet	51
Liite 1 Tutkimustiedote/kutsu haastatteluun.....	57
Liite 2 Suostumus tutkimukseen osallistumiseksi	58

1 Johdanto

Syvennyn Pro Gradu -tutkielmassani lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja lapsen henkilökohtaiseen tapaamiseen: tapaamisen merkitykseen ja haasteisiin sen toteutumisessa. Lastensuojelulain (13.4.2007/417) 29§ ensimmäisessä momentissa määritellään, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän on tavattava lasta riittävän usein henkilökohtaisesti. Laissa ei kuitenkaan tarkenneta, mikä on riittävää, ja kuka tai mikä riittävyyden määrittelee. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) lastensuojelun käsikirjassa määritellään riittävän usein siten, että aktiivisessa työvaiheessa lasta tulisi tavata vähintään kaksi tuntia kuukaudessa. Aktiivisen työvaiheen THL määrittelee muun muassa lastensuojelutarpeen selvittämisenä, asiakkaana jo olevan lapsen tilanteen arvioimisena ja sijoituksen valmisteluna. THL:n aktiivisen työskentelyn määrittely on mielestäni pulmallinen, sillä lastensuojelussa asiakkaana olevan lapsen tilanteen arviointi on nähdäkseni jatkuvaa, sillä jo itsessään asiakkuuden tarvetta tulee arvioida koko asiakkuuden ajan.

Aihe kiinnostaa minua henkilökohtaisesti työni puolesta, sillä koen usein, etten työssäni lastensuojelussa ehdi tavata kaikkia asiakaslapsia riittävän usein. Lisäksi näen, että suhdeperustaisen sosiaalityön (ks. Coulter ym. 2020; Ferguson ym. 2021) toteutuminen vaatii lapsen tutustumista ja suhteen luomista, joka ei mielestäni voi toteutua muutoin kuin tapaamalla lasta niin usein, että luottamuksellinen suhde voi lapseen syntyä. Yhteiskunnallisesti aihe on voimakkaasti noussut esille joensuulaisen neljävuotiaan pojan kuolemantapauksen kautta, jonka tutkinnassa kävi ilmi, ettei sosiaalityöntekijä ollut tavannut asiakaslasta henkilökohtaisesti kertaakaan. Korona-aika toi etätyön vahvasti myös lastensuojeluun, ja vaikka pandemia on jo ohitse, etätyökäytänteet ovat jääneet ja puhuttaneet myös uutisoinnissa. (YLE 1.3.2024.) Joensuun tapaus kertoo siitä, miten asiakasturvallisuus voi pahimmillaan vaarantua, jos henkilökohtainen tapaaminen ei toteudu. Lapsen tilanteen jatkuva arviointi on osa lastensuojelutyötä, eikä arviointia voida tehdä tapaamatta lasta.

Valvira (2024) on antanut Joensuun tapahtuman jälkeen ohjeistuksen lapsen tapaamisesta ja osallisuudesta hyvinvointialueille ja Helsingin kaupungille, jossa painotetaan lapsen henkilökohtaisen tapaamisen tärkeyttä. Kyseisessä ohjeessa edelleen kuitenkin puhutaan riittävästä tapaamisesta, joka jättää siis avoimeksi kysymyksen siitä, kuka tai mikä määrittelee riittävyyden. Valviran ohje velvoittaa myös organisaatiot huolehtimaan siitä, että

sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus tavata lasta riittävästi. Lasten henkilökohtaisten tapaamisten järjestäminen ja niiden riittävyys jää nähdäkseen yksittäisen sosiaalityöntekijän harkinnan varaan. Lapsen tapaaminen ja muut sosiaalityöntekijälle kuuluvat tehtävät kamppailevat samasta ajasta, jolloin ratkaisuun vaikuttaa myös sosiaalityöntekijän oma tehtävien määrä ja niiden priorisointi.

Pyrin selvittämään laadullisen pro gradu tutkimukseni avulla, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät määrittelevät riittävän lapsen tapaamisen, sekä etsimään niitä sosiaalityöntekijän ja asiakaslapsen henkilökohtaisen tapaamisen taustalla vaikuttavia tekijöitä, jotka ovat joko esteenä tai mahdollistajina riittäville tapaamisille. Pyrin tutkimuksellani osoittamaan myös niitä positiivisia ja negatiivisia rakenteita ja käytänteitä, joiden lisääminen tai pienentäminen edesauttaisi lasten riittävien tapaamisten toteutumista lastensuojelussa. Tavoittelen siis sellaista tietoa, joka olisi hyödynnettävissä sosiaalityön kentällä. Sosiaalityön tutkimuksen hyödyllisyys siihen osallistujille on eettisesti kestävä ja rakentavaa sosiaalityön tutkimusta (Rauhala & Virokangas, 2011, 238).

Tutkimukseni teoreettinen lähtökohta on sosiaalityön suhdeperustaisuus. Suhdeperustaisuudesta ja lapsen osallisuudesta on tehty tutkimuksia ja kirjallisuutta aiheesta on saatavilla melko paljon (esim. Pascoe 2024; Hingley-Jones & Ruch, 2016). Lapsen ja omaityöntekijän välistä suhdetta kirjallisuudessa ja tutkimuksissa käsitellään, mutta puhtaasti lapsen henkilökohtaiseen tapaamisen toteutumiseen liittyvistä tekijöistä tutkimusta ei ole. Tapaamisia sivutaan lapsen osallisuutta ja lapsen tilanteen arviointia (esim. Jaakola 2020; Jaakola ym. 2022) sekä lapsen kuulemista (esim. Välikoski ym. 2020; Törrönen ym. 2023) käsittelevissä tuoreissakin tutkimuksissa, mutta itse tapaamisten toteutumiseen liittyvät seikat, kuten riittävyyden merkitys sosiaalityöntekijän näkökulmasta jäävät käsittelemättä, mikä muodostaa tutkimuksellisen katvealueen.

Seuraavissa luvuissa taustoitan teoreettisella tiedolla ensin lastensuojelun tehtävää ja sen erityisyyttä sosiaalityön osa-alueena, edeten lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänkuvauksen kautta lasten osallisuudesta ja sen merkityksestä kertomiseen. Sen jälkeen kuvaan suhdeperustaista sosiaalityötä sen merkityksen sekä lapsen ja sosiaalityöntekijän suhteeseen vaikuttavien tekijöiden kautta edeten asiakassuhteen merkitykseen lapsen ja työntekijän näkökulmasta. Tutkimusprosessin kuvauksen jälkeen esittelen tutkimustulokseni luvuissa 5–7, jonka jälkeen esittelen tutkimukseni johtopäätökset.

2 Lastensuojelun sosiaalityö

2.1 Lastensuojelun tehtävä, tarkoitus ja erityisyys

Lapsen älyllisen, sosiaalisen ja tunne-elämän kehityksen ja/tai fyysisen tai psyykkisen terveyden ollessa uhattuna, vaarantuessa, tai vakavasti vaarantuessa on lastensuojelun lakisääteinen tehtävä turvata lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen kasvu-ympäristöön ja erityiseen suojeluun (Araneva 2022, 261). Lastensuojelun tehtävänä on tukea lapsen hyvinvoinnista ensisijaisesti vastuussa olevia vanhempia, huoltajia tai muita lapsen kasvusta ja kehityksestä vastuussa olevia henkilöitä järjestämällä tarvittavia palveluita ja tukitoimia (Lastensuojelulaki 417/2007). Palvelut ja tukitoimet ovat suunnitelmallisia, muutokseen pyrkiviä keinoja, joiden avulla poistetaan tai vähennetään lapsen kehitystä tai terveyttä vaarantavia tekijöitä, jotka johtuvat kasvuolosuhteista, huolenpidon puutteista tai lapsen käytöksestä (Araneva 2022, 261). Lastensuojelu rakentuu lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta, ja sitä toteutetaan asiakassuunnitelmien teon ja avo-huollon tukitoimien, kiireellisen sijoituksen, huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon avulla. Lastensuojelua on myös ehkäisevä lastensuojelu. Lastensuojelun keskiössä on lapsi ja lapsen etu. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelu painottaa lapsen oikeuksia työskentelemällä lapsen kanssa ja antamalla lapsen omille näkemyksille tärkeän roolin (Hyvärinen & Pösö 2018, 10).

Lastensuojelun erityisyys suhteessa muihin sosiaalihuollon aloihin kytkeytyy paitsi siihen, että se vahvasti lakisidonnaisena työnä vaatii tekijöiltään vahvaa juridista osaamista ja -lukutaitoa, myös sosiaalityöntekijän ja asiakkaan yhteenliittymisen ja yhteiseen tavoitteeseen asettumisen haastavuuteen. Lastensuojelussa taiteillaan vaikeissa tilanteissa lapsuuden ja vanhemmuuden, tuen ja kontrollin, sekä toivon ja toivottomuuden kanssa. Lastensuojelutyön ominaispiirre on eteen tulevien tilanteiden ennakoimattomuus ja epävarmuus, sekä vahvat tunteet. (Heinonen & Sinko 2013, 126–127.) Emotionaalisesti latautunut asiakastyö vaatii työntekijältä myös kykyä omien tunteiden ja motiivien reflektointiin (Ruch 2018, 22). Lastensuojelun asiakasprosesseja leimaa myös ratkaisujen vaativuus eettisesti, eikä aikaa tai tilaa yhteiselle reflektoinnille välttämättä aina ole siitä huolimatta, että arvot ja etiikka ovat sosiaalityön ydintä (Laitinen & Väyrynen 2011, 175).

Lastensuojelun erityisyys näkyy myös sen roolissa julkisen vallan käytössä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijä joutuu työssään käyttämään julkista valtaa, ja lastensuojelussa,

toisin kuin muussa sosiaalityössä, valta ulottuu sosiaalityöntekijän itsenäiseen harkintaan perustuvaan oikeuteen asettaa rajoituksia yksilön vapaudelle ja puuttua yksilön perusoikeuksiin. (Välimäki ym. 2021, 161.) Valta ja siihen liittyvät kysymykset ovat erityisen vaativia lastensuojelussa, sillä toimintaa ohjaava lainsäädäntö velvoittaa ammattilaisia toimimaan joissakin tilanteissa lasten ja perheen toiveiden vastaisesti. Valtasuhteiden erityisyys näkyy lastensuojelussa myös siten, että ammattilaisen ja asiakkaan väliseen valtasuhteeseen liittyvät myös aikuisuuteen ja lapsuuteen liittyvät valta-asetat. (Hyvärinen & Pösö, 2018, 17.) Jaakola ja Pösö (2022, 363) nostavatkin lastensuojelun erityisyyden esille lapsen tilanteen arvioinnin kontekstissa, sen haasteellisuuden julkisen vallan käytönä yksityisyyden suojan alueella emotionaalisesti latautuneissa tilanteissa, joissa saatutua tietoa on jo lähtökohtaisesti syytä pitää epätäydellisenä ja muuttuvana.

Asiakasturvallisuuden näkökulmasta lastensuojelu on erittäin vaativa toimintaympäristö, sillä asiakkaana olevat lapset ja perheet ovat usein yhteiskunnassa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia. Lastensuojelu vaatii ammattilaisilta laajaa ymmärrystä erilaisten toimenpiteiden ja interventioiden vaikutuksista asiakkaan elämään yksilö-, yhteiskunta ja yhteisötasolla. (Välimäki ym. 2021, 161.) Asiakasturvallisuuden määrittellään sosiaali- ja terveysalalla tarkoittavan palveluiden järjestämistä, tuottamista ja toteuttamista siten, että asiakas saa tarvitsemansa palvelun oman etunsa mukaisesti ja palvelusta ei aiheudu asiakkaalle tarpeetonta haittaa, eikä asiakkaan turvallisuus vaarannu fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti tai taloudellisesti. Asiakasturvallisuus myös kuvaa organisaation periaatteita ja toimintoja, joilla turvallisuus varmistetaan. (Jylhä ym. 2021, 16–17.) Sosiaalityöntekijän ammattitaito on osa asiakasturvallisuutta. Asiakasturvallisuuden näkökulmasta se kytkeytyy sosiaalityöntekijän asiantuntijuuteen ja sen käyttämiseen, eettiseen ja juridiseen osaamiseen, palveluprosessin ja sen johtamisen osaamiseen ja monialaiseen verkosto- ja yhteistyöosaamiseen. (Pehkonen ym. 2021, 47.) Sosiaalityöntekijällä on vastuu omana asiakkaanaan olevan lapsen asiakasturvallisuudesta, mutta koko organisaation toimintakäytännöissä asiakasturvallisuuden toteutumista on ennakoitava ja varmistettava. Tutkimustiedon soveltaminen asiakastyössä on yksi keino vahvistaa asiakasturvallisuutta käytännön lastensuojelussa. (Välimäki ym. 2021, 163–164.)

2.2 Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tulee nimetä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä, joka on sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö. Yhdellä sosiaalityöntekijällä saa lain mukaan olla enintään kolmekymmentä asiakaslasta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä johtaa asiakaslapsensa lastensuojeluprosessia huolehtien siitä, että lapsen etu tulee huomioduksi prosessin kaikissa vaiheissa. Sosiaalityöntekijä vastaa lapsen tilanteen tarkoituksenmukaisesta selvittämisestä ja asiakassuunnitelmaan kirjattujen tarvittavien toimenpiteiden ja tukitoimien toteutumisesta, niihin liittyvästä päätöksenteosta sekä kiireellisten toimenpiteiden toteuttamisesta. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä toimii myös valmistelijana huostaanotto-prosessissa. Lastensuojeluprosessia johtaessaan sosiaalityöntekijän työhön sisältyy toiminnan suunnittelu ja tavoitteiden asettaminen yhdessä asiakkaiden ja muiden ammattilaisten kanssa, suunnitelman toteutus johdonmukaisesti sekä vaikutusten arviointi (Heinonen & Sinko 2013, 122). Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työn ytimenä on lapsen edun valvonta lastensuojelun asiakkuuden aikana, ja tärkeä osa sosiaalityöntekijän valvontavelvoitetta on asiakasturvallisuuden varmistaminen. Asiakasturvallisuuden ja lapsen edun varmistamisen näkökulmasta on olennaista tietää, mitä lapselle kuuluu ja kuinka tehdyt ratkaisut tukevat lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia asiakkuuden kaikissa vaiheissa. (Välimäki ym. 2021, 163.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työnkuva on jo varsin laaja ja monitahoinen avohuollon asiakkuudessakin, mutta se kasvaa huomattavasti, jos lapsi huostaanotetaan. Lapsen huostaanoton ja sijaishuoltoon sijoittamisen myötä suuri osa huoltajille kuuluvista velvollisuuksista ja oikeuksista siirtyy sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, ja julkishallinnon edustajana lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä toimii huostaanoton jälkeen lapsen julkisena huoltajana. Lapsen sijaishuoltoon sijoittaminen tuo mukanaan myös sosiaalityöntekijän tehtävien lisääntymisen siltäkin osin, että sosiaalityöntekijän on tuettava sijaishuollossa toimivia, sekä valvoa sijaishuollon toteutumista ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Sosiaalityöntekijän tehtävä laajenee tällaisessa tilanteessa laajalaiseksi lapsen asioista huolehtimiseksi, jossa korostuvat sosiaalityöntekijän oikeudet, velvollisuudet ja vastuu. (Helavirta 2016, 188–194.)

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on moninaisten hallinnollisten tehtävien lisäksi pitää lapsi lastensuojeluprosessin keskiössä näkemällä lapsi lastensuojelun ensisijaisena asiakkaana. Tämä tehtävä edellyttää, että lapsen tarpeet huomioidaan vanhempien tarpeita unohtamatta, lapsi hyväksytään tiedon tuottajana ja lapsen edun mukainen toiminta todennetaan. Sosiaalityöntekijältä edellytetään byrokratiatyön ohella suoraan lapsen kanssa tehtävää työtä ja lapsen henkilökohtaista tapaamista. Lapsen kohtaaminen ja byrokratiatyö kulkevat siten rinnakkain lastensuojeluprosessissa, eivätkä ne saisi olla toisiaan poissulkevia. Laadukkaasti toteutetussa lastensuojelutyössä osaava sosiaalityöntekijä osaa yhdistää systemaattisen strukturoidun työotteen lämminhenkiseen ja empaattiseen asiakastyöhön tarpeen ja tilanteen mukaan. (Heinonen & Sinko, 2013, 121–125.)

2.3 Lapsen osallisuus lastensuojelussa

Lapsen osallisuuden toteutumisen velvoite nojaa Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksien sopimuksen 12. artiklaan, joiden mukaan lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa hallinnollisissa ja oikeudellisissa toimissa. Sopimuksen 13. artikla lisää lapsen osallisuuden velvoitetta määrittämällä lapselle oikeuden ilmaista mielipiteensä. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.) Lapsen oikeuksien komitea (2009) on tarkentanut 12. kommentillaan lapsen osallisuuden käsitettä siten, että osallisuuden lähtökohtana on lapsen ja aikuisen välinen tiivis vuoropuhelu lasta koskevissa ja hänen elämäänsä vaikuttavissa asioissa. Lapsen tulee antaa vapaasti, ilman painostusta, vaikuttamista tai pakottamista, ilmaista näkemyksensä. Lastensuojelulain (417/20027) viidennessä pykälässä säädetään lapsen ikää ja kehitystasoa vastaavasta vaikutusmahdollisuudesta sekä tiedonsaantioikeudesta häntä itseään koskevassa asiassa. Huolimatta lapsen osallisuutta määrittävästä vankasta säädöspohjasta, on osallisuuden toteutumisessa yhä haasteita (Holland 2024). Jaakolan (2020, 132) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät kuitenkin kokivat lapsen olevan merkityksellisin tiedon tuottaja lapsen tilanteen arvioinnissa.

Osallisuuden toteutumista, sen edellytyksiä tai esteitä voidaan tarkastella asiakkaisiin, ammattilaisiin, organisaatioihin tai yhteiskuntaan liittyvänä (Kivinen ym. 2020, 279). Lapsen osallisuus lastensuojelun asiakkuudessa rakentuu siitä, miten lapsi itse voi osallistua siihen työhön, jota hänen hyväkseen lastensuojelussa tehdään. Osallisuus koskee koko asiakasprosessia; määrittämistä, toteuttamista ja arviointia. Aikuisten kanssa

tapahtuva vuorovaikutus on lapsen osallistumisen tärkein elementti. Vuorovaikutus voi rakentua vain tapaamalla lasta. Lasten osallisuuden voidaan nähdä vaikuttavan positiivisesti päätöksien laatuun, käytänteisiin ja lopputuloksiin. (Hotari ym. 2013, 149, 154, 155.) Lasten osallisuuden tarkastelun ei kuitenkaan pidä rajoittua vain prosessiosallisuuteen, vaan lastensuojelussa tulee tunnistaa myös laajemmin osallisuutta mahdollistavia tai sitä rajoittavia tekijöitä lapsen kasvu- ja kehitysympäristössä (Kivinen ym. 2020, 281).

Lasten kokemukset osallisuuden toteutumisesta näyttävät Pölkin ynnä muiden (2012, 114) tutkimuksen mukaan vaihtelevan lastensuojeluprosessin eri vaiheissa ja yhteyksissä. Lapset kokivat, että osallisuus oli avohuollon asiakkuudessa heikompa kuin sijaishuollossa. Osallisuuden toteutumisen näkökulmasta lapsen henkilökohtaisella tapaamisella ja tapaamisten määrällä on merkitystä (Vis & Thomas 2009, 164). Tutkimukset ovat osoittaneet, että sosiaalityöntekijän ja lapsen välinen hyvä suhde on keskeistä lapsen osallisuuden toteutumiselle (Toros 2021, 403).

Osallisuuden ylläpitämisessä läheisten rooli usein korostuu silloin, kun sosiaalityön asiakkaana on lapsi, vanhempien toimiessa lapsen puolestapuhujana, välittäjänä ja edunvalvojana. Tällöin voi jäädä epäselväksi, onko kyseessä läheisen vai lapsen mielipide. (Kivinen ym. 2020, 279.) Lastensuojelun toteuttaminen ainoastaan vanhemman kanssa tai kautta korostaa aikuisen näkökulmaa, ei niinkään lapsen (Araneva 2022, 293). Lapset ovat Pölkin ynnä muiden (2012, 114–115) tutkimuksessa tuoneetkin esille, että heillä ei ole ollut osaa sosiaalityöntekijän työprosessissa. Lapset ovat kokeneet sosiaalityöntekijän keskittyvän vanhempien kanssa työskentelyyn, luottaen vanhemmilta saatuun tietoon lapsen jäädessä huomioimatta, vaikka tämä olisi ollut tilanteessa läsnä. Myös Jaakolan tutkimuksessa (2020, 118) ilmenee, että osallisuuden huomioiminen toteutuu selkeästi paremmin vanhempien kuin lasten osalta.

Lapsen tilanteen arvioinnissa lapsen elämäntilanteen kokonaisvaltaisen tiedon tulisi sisältää myös lapsen omat näkemykset ja kokemukset, ja ammatillisessa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa syntyvä tieto nähdään keskeisenä osana kaikessa lapsen kanssa tehtävässä työssä (Hyvärinen & Pösö 2018, 8; Jaakola 2020, 48). Kuitenkin lapsen osallisuutta voi myös heikentää sosiaalityöntekijän pelko siitä, että osallistamalla lasta hän saattaa vaikeuttaa tämän tilannetta entisestään (Race & Frost 2022,5; Holland 2024, 4). Lapsen osallisuuden huomioimattomuus sillä perusteella, että se vaikeuttaisi lapsen tilannetta entisestään, on Racen ja Frostin (2022,7) tutkimukseen osallistuneiden lasten mielestä turhaa, sillä lapset kokevat olevansa jo osallisina vaikeissa tilanteissa ja

interventioiden kohteena, ja turhautuvat sekä kokevat arvottomuutta jäädessään ulkopuoliseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

Ammattilaiset voivat omilla työskentelytavoillaan vaikuttaa aidon mielipiteen esille saamiseen myös silloin, kun asiakkaana on lapsi (Kivinen ym. 2020, 279). Lapsen henkilökohtainen tapaaminen toteuttaa lapsen osallisuutta ja lastensuojelun lapsilähtöisyyttä. Lapsilähtöisyys tarkoittaa, että lapsen osallisuus ja vaikutusmahdollisuus omassa asiassaan toteutetaan suorassa ja jatkuvassa vuorovaikutuksessa hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän tai tämän työparin kanssa. Jatkuva vuorovaikutus on edellytys luottamuksen rakentumiseen lapsen ja työntekijän välille. Pelkästään päätöksenteon valmisteluun liittyvät kohtaamiset eivät ole tähän riittäviä. (Araneva 2022, 293.) Myös Hyvärinen ja Pösö (2018, 8) korostavat lapsen kohtaamista lapsilähtöisen lastensuojelun peruselementtinä. Lapsikeskeisen lähestymistavan todennäköisyyttä kasvattaa tutkimuksen mukaan lapsen kehitystiedon osaaminen, lapsen huomioiva työtapa, organisaation tavoite ja kannustussuuntautuneisuus sekä sosiaalityöntekijän ikä. Lapsikeskeisen lähestymistavan omaksumisen todennäköisyys kasvaa sosiaalityöntekijän iän myötä. (Jaakola 2020, 132.) Lasten kanssa työskenneltäessä ammattilaisen toiminnalla on vaikutusta, ja osallisuuden kokemuksellisuuden ymmärtäminen on tärkeää. Tunne osallisuudesta pitää sisällään merkityksellisyyden ja kuuluvuuden tunteet sekä vaikuttamisen. Asiakkaana olevan lapsen kuunteleminen ja kuuleminen, tasa-arvoinen ja dialoginen vuorovaikutus, lapsen mielipiteen kysyminen ja kokemuksen huomioiminen lisäävät merkityksellisyyden kokemusta. (Kivinen ym. 2020, 283.)

Lastensuojelussa lasten kanssa työskennellään ja lapsia kohdataan monin eri menetelmin. Lapsen henkilökohtaisella tapaamisella lapsen haastattelu on yksi tällainen menetelmä, jolla kerätään ja jaetaan tietoa, toteutetaan osallisuutta ja pyritään muutoksen aikaan saamiseen. Lapsen haastattelutilanteeseen liittyy monenlaisia haasteita. Sosiaalityöntekijä voi olla hänelle aivan vieras, käsiteltävät aiheet voivat olla liian vaikeita lapselle käsitellä tai lapsen mielestä salassa pidettäviä tai vaikeasti sanoiksi puettavia. Kokonaisuutena tilanne voi olla lapselle outo ja ammattilaisen tyyli, kieli ja ote keskusteluun vieras lapselle. Myös kysymysten ja termien ymmärtäminen voi vaikeuttaa haastattelutilannetta. Kaiken kaikkiaan lapsen suhde työntekijään määrittelee paljon sitä, miten lapsi osallistuu keskusteluun, ja pyrkiikö esimerkiksi miellyttämään työntekijää tai vaikenemaan. Lapsen lähi-suhteet voivat myös muovata haastattelutilannetta, vaikka lapsi olisi tilanteessa kahden kesken työntekijän kanssa. Lasta on voitu ”valmentaa” esimerkiksi vanhempien taholta tilanteeseen joko tiedostaen, tai tiedostamatta, jolloin lapsen puhetta voi määrittellä

vanhempien toiveet siitä, mitä lapsen tulisi työntekijälle kertoa. (Hyvärinen ja Pösö 2018, 16–17.) Vaikka lapsen kohtaaminen ja tältä saatu tieto tunnistetaan tärkeäksi osaksi työprosessia, voi se silti jäädä huomioimatta aikuisten vastustuksesta johtuen tai siksi, että sen koetaan monimutkaistavan työtä. Sosiaalityöntekijä saattaa jättää lapsen kohtaamisen tai tämän kanssa keskustelun vähälle huomiolle pohtiessaan sen merkityksiä erilaisten, lapsilähtöisyyttä rajoittavien, kehysten kautta. Näistä kehyksistä tunnistettavin on perhekehys; tällöin asioita tarkastellaan perhekokonaisuuden ja aikuisten pulmien kautta. Kestämisen- ja särkymiskehykset ovat kolikon kaksi puolta; toisaalta lapsen ajatellaan kestävän paljon ja eheytyvän ikään kuin itsestään ilman ulkopuolista apua ja toisaalta lapsi voi säikkyä tai särkyä siitä, jos häneltä kysytään asioita, joita hän ei halua kertoa. Lojaalius- ja seurauskehys rajoittavat lapsen kohtaamista siten, että sosiaalityöntekijä voi ensinnäkin ajatella lapsen jo lähtökohtaisesti olevan lojaali vanhemmilleen, ja pyrkivän välttämään heille harmin aiheuttamista oman hyvinvointinsa kustannuksella. Sosiaalityöntekijä voi myös jättää lapsen kohtaamisen siksi, että lapsi kertoessaan asioista saattaa itsensä varaan. (Hurtig 2006, 170–171.)

3 Suhdeperustainen sosiaalityö

3.1 Suhdeperustaisuuden merkityksiä

Sosiaalityön arvopohjan ytimessä on pyrkimys ja halu muodostaa molemminpuoliseen kunnioitukseen perustuva voimaannuttava asiakassuhde (Ferguson ym. 2021, 19). Vaikka sosiaalityön on nähty olevan menossa yhä byrokraattisempaan suuntaan ja heikentäen täten mahdollisuutta toteuttaa suhdeperustaista sosiaalityötä suorassa asiakaskontaktissa (Pascoe 2024, 3–5), on esimerkiksi systeemisen lähestymistavan kuitenkin todettu edistävän sitä. Systeemisessä, suhdeperustaisessa työssä sosiaalityöntekijä ei ole ulkopuolinen tarkkailija tai arvioija, vaan asettuu asiakkaan ja tämän perheen kanssa yhdessä etsimään ymmärrystä ja ratkaisuja vaikeuksiin ja huolenaiheisiin koskien asiakkaana olevan lapsen hyvinvointia. (Coulter ym. 2020, 1231–1232.) Lastensuojelun vaikuttavuus näyttää Bardyn (2013b, 304) ja Winterin (2009, 458) mukaan perustuvan suhteisiin, ammattilaisten tiedon ja taidon välittyessä asiakkaiden käyttöön ja punnittavaksi suhteissa.

Suhdeperustainen sosiaalityö voidaan määritellä monenlaisten tasojen, asiakkuuden suhteiden ja tehtävien kautta. Sen voidaan ajatella olevan yhteiskunnallinen tai institutionaalinen suhde tai se voi olla vuorovaikutuksessa rakentuva tai ammatillinen auttamissuhde, jotka käytännössä kietoutuvat toisiinsa. Yhteiskunnallisessa suhteessa korostuu sosiaalityöntekijän rooli viranomaisena, sosiaalityön paikka yhteiskunnassa ja sen lainsäädännölliset vastuut ja tehtävät. Institutionaalisisessa suhteessa korostuu sosiaalityön asiakkuus, ja työntekijänä olennaista on sosiaalityön tavoitteiden, sääntöjen ja käytänteiden noudattaminen. Ammatillisessa auttamissuhteessa sosiaalityön eettinen ohjeistus, arvot ja teoria ohjaavat toimintaa suhteessa apua tarvitsevaan asiakkaaseen, dialogisuuden ja jaetun asiantuntijuuden kautta. Vuorovaikutuksellisessa suhteessa korostuu kohtaamisen merkitys, jossa kahden ihmisen välillä rakentuu suhde vuorovaikutuksen kautta. (Jokinen 2016, 139–147.) Metterin (2012, 228, 231–232) mukaan suhdeperustaisuus voi näkyä myös tunnustussuhteena, jolloin asiakas on tärkeä omana itsenään, oman elämänsä asiantuntijana, ja hänestä välitetään juuri sellaisena. Tunnustussuhde on lähinnä ammatillista auttamissuhdetta.

Lapsen ja hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän välistä henkilökohtaista tapaamista tarkasteltaessa kääntyy katse vuorovaikutukselliseen suhteeseen, joskin

suhdeperustaisen sosiaalityön muut ulottuvuudet ovat aina myös läsnä. Sosiaalityön asi-
antuntijuuden mielletään Juhilan (2006. 142–147) mukaan rakentuvan työntekijän ja asi-
akkaan vuorovaikutuksesta, suhteen muodostavasta dialogista, tai toimintalähtöisesti
kohtaavasta, dialogisesta vuorovaikutuksesta. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen
suhde korostuu omatyöntekijyydessä (Helavirta 2016, 190). Suhdeperustaisen sosiaali-
työn omaksuminen ja siihen perustuva työote antaa sosiaalityöntekijälle mahdollisuuden
nähdä pintaa syvemmälle. Se auttaa ymmärtämään ja tuntemaan työhön liittyviä irratio-
naalisia ja alitajuisia vaikuttimia, ja mahdollistaa sosiaalityöntekijälle nähdä asioita myös
ei tavanomaisesti. Suhdeperustaisuus mahdollistaa systemisen työskentelyn ja siihen
liittyvän uteliaisuuden, hypoteesien käytön ja erilaisten narratiivien käytön. Suhdeperus-
taisuutta ei tulisi ymmärtää vain asiakastyöhön liittyvänä asiana, vaan sen merkitys ko-
roostuu sosiaalityön ja koulutuksen kontekstissa nykypäivänä. (Hingley-Jones & Ruch
2016, 2.) Myllerin (2023, 316) mukaan suhdeperustaisen sosiaalityön asemoituu sosiaa-
lityön ammatilliseen perinteeseen ja osaamiseen ja tapoihin toimia. Suhdeperustaisuus
näyttäytyy erilaisena erilaisissa asiakkaiden ja toimijoiden ympäristöissä, ja on sidoksissa
ammatillisiin työkaluureihin kytkeytyen vahvasti sosiaalityön ammattieettisiin kysy-
myksiin.

3.2 Lapsen ja sosiaalityöntekijän suhteen muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä

Suhdeperustainen työskentely on kompleksista ja vaativaa. Sosiaalityöntekijän työssään
kohtaamat asiakkaat ovat hyvin usein psyykkisesti kuormittuneita ja vaikeassa elämänti-
lanteessa (Ruch 2018. 22; Ferguson 2021, 22). Kompleksisten ja laajojen asioiden hallit-
seminen on eettisesti haastavaa, sillä se edellyttää työntekijältä toiminnan ja ratkaisujen
pohdintaa suhteessa tavoitteeseen kulloisessakin tilanteessa. Suhdeperustaisuus eettisestä
näkökulmasta antaa asiakkaalle ja työntekijälle tilaa ja mahdollistaa moraalisen pohdin-
nan sekä arjen ratkaisujen näkyväksi tekemisen. (Laitinen & Väyrynen 2011, 165.) Työn-
tekijälle voi olla helpompaa lähestyä asiakasta puhtaasti ammatillisesti lomakkeiden ym.
työvälineiden takaa, kuin heittäytyä kasvokkain kohtaamiseen (Ruch 2018, 22–23). Koh-
taaminen on kuitenkin yhteistyön ja asiakassuhteen onnistumisen edellytys. Rakentava,
yhteiseen tavoitteeseen pyrkivä suhde asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä edellyttää
keskinäistä luottamusta, kohtaamisen matalaa kynnystä ja halua käsitellä asioita avoi-
mesti. Rakentavan asiakassuhteen syntymistä voi vaikeuttaa asiakkaan vihamielinen

suhtautuminen sosiaalityöntekijään, tapaamisten välttely, avun vastaanottamattomuus, vastakkain asettuminen tai vuorovaikutukselliset haasteet. (Hood ym. 2019, 796–797.)

Fergusonin ynnä muiden (2021, 30) tutkimuksessa on kuitenkin havaittu, että asiakkaan aluksi vaikea, jopa vihamielinen suhtautuminen sosiaalityöntekijään voitiin joissakin tapauksissa muuttua yhteistyöhaluiseksi ja hyväksi asiakassuhteeksi empaattisella, voimavarakeskeisellä ja suhdeperustaisen työotteen taidokkaalla käytöllä. Asiakkaan ja työntekijän kohtaamisen laadulla onkin katsottu olevan vahva yhteys heidän välilleen rakentuvaan suhteeseen (Jokinen 2016, 138). Lastensuojelun sosiaalityöntekijä joutuu työssään tekemään päätöksiä, jotka voivat olla lapsen tahdon vastaisia. Vuorovaikutuksen onnistuminen tällaisessa tilanteessa vaatii taitoa perustella sosiaalityöntekijän näkökulma lapselle niin, että ratkaisu tai päätös on tälle hyväksi. Onnistuessaan tällaiset tilanteet kasvattavat luottamusta sosiaalityöntekijän ja lapsen välillä. (Vilen ym. 2008, 32.) Luottamuksen syntymisen on myös nuorten itsensäkin mielestä edellytys avoimen, turvallisen ja osallisuutta tukevan vuorovaikutuksen syntymiselle, ja siten myös merkittävä askel lastensuojelutyön tavoitteiden saavuttamiseksi (Hotari ym. 2013, 161).

Asiakassuhteen muodostumista heikentävänä tekijänä voidaan nähdä se, että lapsen tapaaminen koetaan vain veloitteena, ei niinkään merkityksellisen suhteen luomisena. Sosiaalityöntekijän ja lapsen välinen suhde voi jäädä ohueksi myös siksi, että sosiaalityöntekijä ikään kuin luottaa lapsen ja hänestä huolehtivien muiden ammattilaisten väliseen suhteeseen omaa asiakassuhdetta korvaavana. Sosiaalityöntekijä voi myös kokea roolinsa lapsen tilanteen arvioijana sekä emotionaalisesti raskaiden asioiden käsittelemisen vaikeuttavan tai olevan esteenä hyvän asiakassuhteen muodostumiselle. Sosiaalityöntekijä joutuu työssään tekemään myös ratkaisuja, joista lapset voivat olla eri mieltä. Lapsi voi tällöin nähdä sosiaalityöntekijän rankaisijana ennemmin kuin lapsen suojelijana, mikä haittaa luottamuksen ja hyvän asiakassuhteen muodostumista. (Winter 2009, 453–455.)

Ylirukan (2023, 28–29, 41, 43–44) tutkimuksessa tarkasteltiin asiakasmitoituksen toteutumista sitä säätelevän lainmuutoksen yhteydessä, ja vastanneista lastensuojelun sosiaalityöntekijöistä vain 22 prosenttia ilmoitti asiakasmitoituksen toteutuvan. Tästä voisi päätellä, että yksi vaikuttava tekijä lasten henkilökohtaisten tapaamisten toteutumiseen ja suhteen muodostumiseen on asiakasmäärä. Hyvinvointialueiden sosiaalityöntekijöille osoitetun kyselyn (mt., 24–25) tuloksissa käy ilmi, että lastensuojelun sosiaalityöntekijöillä oli keskimäärin kahdesta kolmeen asiakaslapsen kahdenkeskistä tapaamista kahden

viikon aikana. Tutkimus ei kerro sitä, ovatko nämä tapaamiset saman asiakaslapsen kanssa tapahtuneita, tai onko kyseessä ollut akuutti työvaihe.

Tutkimukseen osallistujista 36 prosenttia näkikin asiakasmitoituksen pienentämisen vaikuttavan positiivisesti lasten tapaamisten toteutumiseen. Tutkimuksessa sosiaalityöntekijät myös kertoivat, ettei asiakastyölle jää riittävästi aikaa, sillä monet, sosiaalityöntekijöiden toissijaisiksi mutta välttämättömiksi koetut työtehtävät veivät liikaa työaikaa, tai työkuorman vuoksi työaika riittää vain välttämättömien työtehtävien hoitamiseen (mt., 36, 39). Myös Pascoe (2024, 6) mainitsee omassa tutkimuksessaan sosiaalityöntekijöiden kokeneen, että hallinnolliset tehtävät, päällekkäinen informaatio, kirjaaminen ja näistä johtuva työmäärä olivat suurimmat suhdeperustaisen työn esteet. Ruch (2018, 24) tähdentääkin, että suhdeperustaisen sosiaalityön toteutuminen vaatii aikaa; sosiaalityöntekijällä tulee olla sekä tilaa että mahdollisuus ammatillisen ymmärryksen muodostamiseen. Lastensuojelussa aika on usein myös työprosessien aikarajoihin sidottua. Oman haasteensa suhdeperustaisuuden rakentamiseen luo myös asiakkaan sitoutumattomuus tai haluttomuus noudattaa sovittuja aikoja, joka voi johtaa muutoksen toivosta luopumiseen ja vuosikausien keskittymiseen pelkästään suhteen rakentamiseen (Harrikari 2016, 134). Hota-
rin ynnä muiden (2013, 161) tutkimuksessa myös lapset ovat tuoneet esille käytettävissä olevan ajan merkityksellisyyden. Lapset kokivat, ettei yhteistä aikaa sosiaalityöntekijän kanssa mitata vain tunteissa tai minuuteissa, vaan myös tunteena siitä, että lapsen asioihin on perehdytty ja siihen on käytetty aikaa. Lapset myös kokivat kiireen tunteen välittyvän työntekijästä.

Hingley-Jones ja Ruch (2016, 3) nostavat esille, että tiukka talous voi myös vähentää suhdeperustaisen sosiaalityön toteutumista, vaikka suhdeperustaisuuden vaatimus ideologisesti tunnistettaisiinkin. Taloudelliset resurssit ja suhdeperustainen työ eivät kuitenkaan saisi olla toisiaan poissulkevia, sillä ne tulisi ymmärtää yhdenvertaisina, silloin kun on kyse sosiaalityön vaikuttavuudesta (Ruch 2018, 24). Tutkimustiedon valossa myös sosiaalityön työkuulttuuri vaikuttaa suhdeperustaisuuden toteutumiseen ja siihen, miten asiakas asemoituu. Organisatoristen reunaehtojen varaan rakentuvassa ammatillisessa työkuulttuurissa, jota resurssiniukkuus määrittää, asiakas tyypillisesti määrittyy subjektiksi ja/tai objektiksi, ja sosiaalityöntekijän rooli näyttäytyy hallinnollisena toimijana. (Myller 2022, 171.) Asiakassuhde voi tällöin muodostua työntekijävetoiseksi, jolloin asiakkaalla on vain vähän tai ei ollenkaan sanottavaa itseään koskeviin ratkaisuihin (Hood ym. 2019, 798).

Asiakassuhteen muodostumista voi haitata paitsi suuri asiakas- ja työmäärä, myös lapsen ympärillä toimivien ammattilaisten erilaiset, mahdollisesti keskenään kilpailevat tai ristiriitaiset roolit ja tehtävät, jotka voivat heikentää sosiaalityöntekijän mahdollisuutta rakentaa merkityksellistä suhdetta lapseen (Hood ym. 2019, 798; Winter 2009, 452). Suhteen rakentaminen voidaan nähdä sosiaalityöntekijän näkökulmasta myös tarpeettomana, lapsen nuoren iän tai kehitysasteen vuoksi. (Winter, 2009, 456). Woodmanin ynnä muiden (2023, 131) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät nostivat lapsen osallisuuden esteeksi työntekijöiden vaihtelevat kyvyt puhua lasten kanssa sekä käytettävissä olevan ajan rajallisuuden. He myös toivat esille, että työntekijöiden vaihtuvuus saa lapset epäröimään, mitä kertoa uusille työntekijöille. Jaakolan (2020, 132) tutkimuksessa nousi esille sosiaalityöntekijöiden kokemus siitä, että riittävä osaaminen lapsen kehitystiedosta auttaa lapsen tarpeiden ja tunteiden sekä muun muassa kaltoinkohtelun tunnusmerkkien huomioimisessa. Tutkimuksessa on havaittu, että asiakassuhteen muodostumista saattaa vaikeuttaa myös henkilökemiat. Asiakas saatetaan nähdä vaikeasti tavoitettavana, vastustelevana tai vaikeana, ja toisaalta sosiaalityöntekijät voivat usein olla tunnetasolla etäisiä, haluttomia tai kyvyttömiä sietämään ja tavoittamaan vanhempia ja lapsia. Suhdeperustaisuuden asiayhteyksissä on tärkeää ymmärtää molemminpuolisen vastahakoisuuden tai vastenmielisyyden olemassaolo. (Ferguson ym. 2021, 30.)

3.4 Asiakassuhde ja sen merkitys lapsen ja työntekijän näkökulmasta

Tutkimukset ovat osoittaneet, että sosiaalityöntekijän ja lapsen välisen suhteen muodostumista voivat vaikeuttaa paitsi rakenteelliset ja organisaatiolähtöiset tekijät, myös sosiaalityöntekijän omat ominaisuudet, kyvyt, arvot sekä asenteet lapsia ja lapsuutta kohtaan. Lapsen kehitykselliset viiveet, erilaiset vuorovaikutusta heikentävät diagnoosit, traumat, kriisitilanne tai yhteisen kielen puuttuminen voivat vaikeuttaa lapsen kykyä ymmärtää sosiaalityöntekijän kanssa tapahtuvaa vuorovaikutustilannetta. Edellä käsitellyistä haasteista huolimatta tulisi muistaa, että tutkimusten valossa asiakaslapselle lapsen ja sosiaalityöntekijän suhde on merkityksellinen ja tärkeä. (Törrönen 2023,135; Höykinpuro ym. 2018, 122, 126; Winter 2009, 451, 457.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsi voi olla vaikea kohdattava, johtuen sosiaalityön menetelmistä, lapsen edun määrittämisen vaikeudesta, byrokraattisista tekijöistä, lasten kehityksellisestä erilaisuudesta tai lapsen asemasta yhteiskunnassa (Hotari

ym. 2013, 156). Tutkimuksessa lapsen tilanteen arvioinnin yhteydessä asiakaslapset ja heidän vanhempansa tähdensivät henkilökohtaisen tapaamisen, kohtaamisen ja asiakas-suhteen laadun merkitystä. Asiakkaan tilanteen arviointi vaatii luottamuksellista suhdetta, joka ei synny pelkästään asiakirjoihin tutustumalla, vaan se vaatii asiakkaan kohtaamista kokonaisvaltaisesti, yksilöllisesti ja kiinnostuneesti. Puhelut tai etäyhteydellä toteutettu tapaaminen ei korvaa henkilökohtaista tapaamista. Tapaamispaikkana lapsen koti koettiin hyvänä, sillä siellä myös lapsen olosuhteet tulevat näkyväksi. (Aarnio & Pösö 2023, 242–243.)

Lapset toivovat tapaavansa sosiaalityöntekijänsä henkilökohtaisesti ja kahden kesken, mutta arvostavat myös kirjeitse tai sähköisesti tapahtuvaa yhteydenpitoa. Lapset näkevät sosiaalityöntekijänsä ajattelevan lapsen parasta ja olevan objektiivisia. Suhteessa sosiaalityöntekijään lapsille on tärkeää jatkuvuus, pysyvyys ja tuttuus. (Pölkki ym. 2012, 115–118.) Tutkimuksen mukaan lapset kokevat sosiaalityöntekijänsä joko uhkana, muukalaisena, tunkeutujana, vihollisena tai positiivisesti vierailijana, ystävänsä ja tukijana (Winter ym. 2017, 1438–1439). Nuoret puolestaan odottavat sosiaalityöntekijältään avointa ja luottamuksellista yhteistyötä ja läsnä olevaa aikuisuutta. Lasten ja nuorten mielestä heidän kuuleminen ja yksilöllinen huomioiminen on lastensuojelussa niin tärkeää, ettei sitä tulisi missään tilanteessa unohtaa. (Hotari ym. 2013, 159–160.)

Lapsen ja hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän välisen hyvän suhteen ja henkilökohtaisten tapaamisten on sosiaalityöntekijöiden mukaan katsottu vaikuttavan lapsen rohkeuteen kertoa asioista totuudenmukaisesti ja helpottavan sosiaalityöntekijän arviota siitä, heijasteleeko lapsen puhe hänen todellisia tunteitaan tai mielipiteitään. (Woodman ym. 2023, 129; Vis ym. 2012, 13.) Suhde itsessään, sen ollessa lyhytaikainen, voidaan nähdä myös potentiaalisena riskinä lapsen hyvinvoinnille, sillä siinä lapsi joutuu ajattelemaan ja puhumaan vaikeista aiheista (Vis ym. 2012, 13). Lastensuojelun sosiaalityössä on kuitenkin hyvä huomioida, että vaikeista kokemuksista kertominen on myös helpotus lapselle, joka on joutunut niitä kantamaan sisällään (Hurtig 2006, 184). Sosiaalityöntekijät näkevät, että lapsen kokemus kuulluksi tulemisesta paitsi rohkaisee lasta ilmaisemaan mielipiteensä, myös helpottaa lasta ymmärtämään ja hyväksymään häntä koskevat vaikeatkin ratkaisut (Woodman ym. 2023, 129–130).

4 Tutkimusprosessi

4.1 Tutkimustehtävä ja sitä tarkentavat tutkimuskysymykset

Tutkimuksessani on kyse laadullisesta tutkimuksesta, jonka tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään tarkasteltavaa ilmiötä, lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkitystä ja tapaamisen toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Laadullisessa tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kokemuksiin, ajatuksiin, tunteisiin sekä merkityksenantoihin koskien tutkimuksen aiheena olevaa ilmiötä. (Juuti & Puusa 2020, 9.)

Tutkimukseni lähestymistapa tutkittavaan ilmiöön on fenomenologis-hermeneuttinen. Fenomenologia ymmärtää tutkittavaa ilmiötä tutkittavana olevien henkilöiden kokemusmaailmassa ilmenevällä tavalla. Fenomenologiassa hyväksytään, että tutkijan havainnot ovat riippuvaisia kohteen ominaisuuksien ohella suuresti myös tutkijan kohteestaan tekemistä havainnoista. (Huhtinen & Tuominen, 2020, 296–298.) Tutkimuksessani tulkinnan tarve tuo mukaan hermeneutiikan. Hermeneutiikalla tarkoitetaan yleisesti ymmärtämisen ja tulkinnan teoriaa, ilmiöiden merkitysten oivaltamista. Fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen tavoitteena on käsitteellistää kokemuksen merkitys, tutkittava ilmiö, joka omassa tutkimuksessani on sosiaalityöntekijöiden kokemus lasten henkilökohtaisista tapaamisista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 40–41.) Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työtävistä lasten henkilökohtaiset tapaamiset ovat tutkimuksissa jääneet vähälle huomiolle sosiaalityöntekijän näkökulmasta koettuna ja tietoisesti ajateltuna ja siten tärkeydestään huolimatta huomaamattomaksi osaksi työtä. Fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus yrittääkin nostaa näkyväksi ja tietoiseksi sellaista, mitä pidetään itsestään selvänä ja siitä syystä huomaamattomana, koettuna muttei tietoisesti ajateltuna (mt., 41). Tässä tutkimuksessa fenomenologis-hermeneuttisuus tarkoittaa sosiaalityöntekijöiden kokemusten näkyväksi tekemistä aiheesta, joka on ilmeinen lastensuojelussa; asiakaslapsen tapaamisista pyrkien etsimään mahdollisesti näkymättömiä merkityksiä ja vaikuttimia tapaamisten taustalla.

Laadullisen pro gradu tutkimukseni avulla pyrin selvittämään, miten sosiaalityöntekijät määrittelevät riittävän lapsen tapaamisen, sekä etsimään niitä sosiaalityöntekijän ja

asiakaslapsen henkilökohtaisen tapaamisen taustalla vaikuttavia tekijöitä, jotka joko ovat esteenä tai mahdollistajina riittäville tapaamisille. Tutkimuskysymykseni ovat:

- Millainen merkitys lapsen ja hänen asioistaan vastaavan sosiaalityöntekijän henkilökohtaisella tapaamisella ja tapaamisten riittävyydellä on asiakassuhteessa?
- Millaiset tekijät vaikuttavat sosiaalityöntekijän ja lapsen henkilökohtaisen tapaamisen toteutumiseen?

Olen rajannut tutkimukseni lastensuojelun sosiaalityöhön ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän näkökulmaan.

4.2 Aineiston kerääminen

Toteutin tutkimukseni aineistonkeruun puolistrukturoituna teemahaastatteluna helmikuussa 2025. Teemahaastattelu on yksi tyypillisistä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä (Kananen 2017, 78). Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä antoi mahdollisuuden joustaa siten, että tietoa kerätessäni saatoin suunnata haastattelutilanteessa tiedonhankintaa tutkittavan ilmiön kannalta olennaiseen suuntaan. Teemahaastattelulla tarkoitetaan kahden ihmisen välistä keskustelua tutkijan ennalta määrittelemien aiheiden, eli teemojen mukaisesti. Haastateltavaa keskusteluttamalla pyritään saamaan ilmiö haltuun ja ymmärrettäväksi. Omassa tutkimuksessani teemahaastattelun edellytyksenä oleva haastattelijan ja haastateltavan välinen ymmärrys toteutui, sillä lastensuojelun sosiaalityöntekijän työkenttä on minulle tuttu työskenneltyäni tilapäisenä sosiaalityöntekijänä lastensuojelussa. Haastattelut noudattivat teemahaastattelun vaatimuksia myös kielen osalta, sillä meillä oli yhteinen kieli, sekä kielellisesti että ammatillisesti. (Kananen 2017, 88–89, 95; Hirsjärvi & Hurme 2022, Haastattelun edut ja haitat, Teemahaastattelu – puolistrukturoitu haastattelu.)

Menetelmänä teemahaastattelu korostaa siihen osallistuvien antamia merkityksiä ja tulintoja asioista sekä merkitysten rakentumista vuorovaikutuksessa (Puusa 2020,112; Tuomi & Sarajärvi 2018, 83,88). Tutkittavan vastaukset ja niiden kertomisen tapa sekä asiat, joita hän nostaa esille, viestivät tutkittavan ajatusmaailmasta, tavastaan nähdä ja jäsentää maailmaa ja kertovat siitä, mitä hän pitää merkityksellisenä ja tärkeänä. Vastauksillaan tutkittava peilaa omia kokemuksiaan siitä todellisuudesta, jonka hän on kokenut. (Kananen 2017, 106.) Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä mahdollistaa tutkittavasta

ilmiöstä jo tietävien henkilöiden valinnan haastateltavaksi (Puusa 2020, 106). Kutsuin haastateltavat sosiaalityöntekijöiden uraverkostosta vapaaehtoisuuteen perustuen. Julkaisin haastattelukutsun Facebookin Sosiaalityön uraverkosto ryhmässä helmikuussa 2025. Kutsussa kerroin itsestäni ja tutkimuksestani, ja pyysin vapaaehtoisia ilmoittamaan minulle puhelimitse tai sähköpostilla halukkuutensa osallistua tutkimukseen (ks. Liite 1). Haastateltavakseni ilmoittautui viisi lastensuojelun sosiaalityöntekijää. Ennen haastattelua lähetin haastateltaville suostumuslomakkeen palautusohjeineen (ks. Liite 2) ja tietosuojaselosteen tutkimuksestani.

Tutkimuksen tarkennetuksi aineiston keruumenetelmäksi valitsin yksilöhaastattelun, joista kolme toteutin etäyhteydellä Teams -sovelluksen avulla ja kaksi haastattelua toteutin henkilökohtaisella tapaamisella. Rakensin teemahaastatteluni rungon kolmen etukäteen valitsemieni, aihetta kuvaavien yläteemojen ja niitä tarkentavien ja syventävien apukysymysten mukaan. Aihetta kuvaavien yläteemojen muodostamisessa käytin apuna tutkimukseni teoreettista viitekehystä, eli asiasta jo tiedettyä tietoa, pyrkien kuitenkin muodostamaan ne siten, että ne sallivat mahdollisimman avoimen omien kokemusten kerronnan ja aiheen pohdinnan. (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 88.)

Teemahaastatteluni runko sisälsi seuraavat teemat sekä niitä tarkentavat apukysymykset:

Teema 1: Millainen merkitys mielestäsi on lapsen henkilökohtaisella tapaamisella?

Tarkentavia kysymyksiä:

- miten lapsen henkilökohtainen tapaaminen vaikuttaa asiakassuhteeseen?

- millainen merkitys tapaamisella on lapselle?
- millainen merkitys tapaamisella on työntekijälle?

- Millaiset tapaamiset ovat laadullisesti onnistuneita?

Teema 2: Mikä on mielestäsi riittävästi lapsen henkilökohtaisia tapaamisia?

Tarkentavia kysymyksiä:

- tapaamisten määrän/tiheyden merkitys asiakassuhteeseen?
- miten usein tapaavat asiakaslapsia? Tapaatko lapsia mielestäsi riittävästi?
- millainen määrä lapsen tapaamisia on mielestäsi riittävästi?
- millainen merkitys lasten erilaisilla tilanteilla/asiakasprosessin vaiheella on siihen, minkä verran lasta tulee tavata?

Teema 3: Millaiset tekijät mielestäsi vaikuttavat lapsen henkilökohtaisten tapaamisten toteutumiseen?

Tarkentavat kysymykset:

- lapseen tai lapsen tilanteeseen liittyen?
- sosiaalityöntekijään liittyen?
- organisaatioon liittyen?
- muita mahdollisia vaikuttavia tekijöitä?

Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin. Haastattelussa apukysymysten tarve osoitautui vähäiseksi, sillä haastateltavat vastasivat jo teemojen pääkysymysten yhteydessä tarkentaviin kysymyksiin. Haastateltavien kertomuksissa korostuivat teemojen mukaisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemukset ja haastateltavat orientoituivat vastauksissaan tarkastelemaan lasten henkilökohtaisia tapaamisia ammattilaisen positioista, pitäen kuitenkin lapsen ja tämän näkökulman pohdinnat mukana teemasta riippumatta. Ammattilaisen positio kuvautui haastateltavien ammattikielelle ja sosiaalitieteelle tyypillisten ilmaisuja käytöllä.

Haastateltavien tavasta ilmaista asioita, vastauksissa kuuluneista, osittain hyvin harkituista artikuloinneista, näkyi aiheen merkityksellisyys ja osin myös sen sensitiivisyys. Tapaamisten toteutumiseen liittyi haastateltavien kertomuksissa monenlaisia, eri suuntiin vetäviä tunteita ja vaikuttimia. Ne haastoivat haastateltavien arvomaailmaa ja sen osittaista ristiriitaa työtehtävien priorisoinnin ja niiden vaatimusten kanssa. Aineistossa se näkyi tunteista kertovina ilmaisuina, äänenpainojen vaihteluna, sekä paikoitellen tuskastumisena.

Etäyhteydellä toteutetun haastattelun ja henkilökohtaisella tapaamisella toteutetun haastattelun ero oli aineiston kertymisen näkökulmasta yllättävän pieni. Olin odottanut henkilökohtaisella tapaamisella toteutetusta haastattelusta syntyvän enemmän aineistoa, mutta etäyhteys näytti tässä mielessä toimivammalle vaihtoehdolle. Etäyhteys saattoi aiheen sensitiivisyyden näkökulmasta auttaa haastateltavia kertomaan vapaammin kokemuksistaan, sillä siinä tutkija jää etäisemmäksi ja ikään kuin kasvottomammaksi. Ero saattoi selittyä myös muilla tekijöillä, kuten haastateltavien omalla ajankohtaisella tilanteella suhteessa tutkimushaastatteluun osallistumiseen sekä sillä, missä määrin aihe keskustelutti heitä.

4.3 Aineiston analyysi

Nauhoitin ääninauhurilla haastattelut, jotka muutin tekstimuotoon aineiston analysointia varten. Tässä litterointivaiheessa kirjoitin ensin sanatarkasti haastattelut tekstiksi, jättäen kuitenkin puheessa olleet toistot ja tarpeettomat täytesanat pois. Tämän jälkeen luin aineistoni vielä lävitse useaan kertaan, jatkaen sen jälkeen aineiston anonymisointiin. Anonymisointi oli tässä muutoin työläässä litterointivaiheessa helpohkoa, sillä olin jo valmiiksi haastattelun aluksi ohjeistanut haastateltavia välttämään henkilö- tai organisaatio-tietojen ilmaisemista. Näiden työvaiheiden kautta sekä karsimalla tutkimukselle epäolennainen informaatio pois, aineistoa jäi jäljelle 34 liuskaa. Tämä lopullinen analysoitava aineisto tuki tutkimukseni tavoitetta, joka oli mielekkään, informatiivisesti yhtenäisen kokonaisuuden muodostaminen lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkityksistä, riittävydestä ja tapaamisten toteutumiseen vaikuttavista tekijöistä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemana (Puusa 2020, 149; Tuomi & Sarajärvi 2018, 122).

Analyysimenetelmäksi valitsin aineistolähtöisen sisällönanalyysin, sillä sisällön analyysi sopii menetelmänä kirjoitetun tekstin, haastattelujen, ääntä, kuvaa ja nauhoitettua puhetta sisältävien aineistojen analyysiin. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi sopii erityisen hyvin tutkimukseen osallistuneiden kokemusten analysointiin. Sisällön analyysissä keskitytään aineiston kertomiin asioihin, aiheisiin ja teemoihin, eikä aineiston kielellistä tai muuta ilmaisua oteta yleensä systemaattisen analyysin kohteeksi. Lukiessani aineistoa pohdin aktiivisesti, mitä aineisto minulle kertoo, ja millaisia merkityskokonaisuuksia sieltä nousee. Merkityskokonaisuuksia alkoi hahmottua aineistosta samankaltaisuuksien ja sisällöllisten yhteenkuuluvuuksien kautta, ja niiden tunnistaminen helpottui aineistoa yhä uudelleen lukiessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 115, 117; Vuori 2021.)

Etsin avoimin mielin sellaisia kohtia tutkittavasta aineistosta, jotka kertoivat jotakin lasten henkilökohtaisista tapaamisista, siis ilmiöstä jota tutkin. Tutkimusta ei Derek Layderin (1998, 51) mukaan koskaan tehdä mieli teoreettisista oletuksista tyhjänä, ja niin tässäkin tutkimuksessa valintojani ohjasi tutkimuksen pohjana oleva teoreettinen, aiemmin tutkittu tieto varmasti jossain määrin, vaikka tietoisesti pyrin lukemaan aineistoa mieli avoimena kaikille mahdollisille oivalluksille. Litteroidusta aineistosta tutkimustehtävää kuvaavat alkuperäiset ilmaukset löydettyäni merkitsin ne eri värein, pelkistäen näin aineistoani. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–124.)

Pelkistämisen avulla saavutetut ilmaukset keräsin muusta aineistosta erilliseen tauluk-
koon haastattelussa käytettyjen teemojen alle, pitäen huolen siitä, ettei mitään olennaista
tietoa kadoteta. Tämä teemoittelu jäseni aineiston haastattelun aihepiirien mukaisesti.
Teemoittelu on aineistoni analyysissä luokittelun kaltaista, mutta siinä painottuu mitä tee-
masta on sanottu (Tuomi & Sarajärvi, 105). Seuraavassa on esimerkki teemoittelustani
taulukossa 1. Esimerkistä tulee esille aineiston sisällöllinen rikkaus sekä moninaiset ja
erilaiset sosiaalityöntekijän antamat merkitykset lapsen henkilökohtaiselle tapaamiselle.

Taulukko 1. Esimerkki teemoittelusta: Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkitys

Henkilökohtaisen tapaamisen merkitys		
yleisesti	lapselle	työntekijälle
suuri	vaikutusmahdollisuus	mieluista
vaihteleva (asiat/palvelut)	mieluista	rauhottavaa (lakisääteisyys)
lakisääteisyys	ikä vaikuttaa	pelottavaa
riippuu asiakassuhteesta	sijaishuollossa mieleistä	vastenmielistä
lastensuojelun ydin	hämmentävää	sydämen asia
virkehtävä	yksilöllistä	hirvittävän iso
lapsen tunteminen	äärettömän merkityksellinen kokemus	opettavainen
ymmärrys lapsesta (sielun- maisema, elämäntilanne)	ensimmäinen aikuinen, joka on kiinnostunut	haastaa oman osaamisen

Tämän jälkeen klusteroin aineiston, eli ryhmittelin aineiston käymällä alkuperäisilmaisut
lävitse tarkasti etsien samalla eroavaisuuksia ja samankaltaisuuksia kuvaavia käsitteitä.
Näin muodostin alaluokat samaa ilmiötä kuvaavista käsitteistä teemojen alle. Nimesin
syntyneet alaluokat niiden sisältöä kuvaavalla käsitteellä, luokitteluyksiköllä, joka voi
olla esimerkiksi tutkittavana olevan ilmiön piirre, ominaisuus tai käsitys. Tällä tavoin ai-
neisto tiivistyy yksittäisistä tekijöistä yleisimpiin käsitteisiin. Klusteroinnin tarkoitus on
luoda pohja tutkimuksen perusrakenteelle sekä muodostaa alustavia kuvauksia tutkivasta
ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105, 124.) Klusteroinnin tuloksena alaluokkia syntyi
tutkimuksessani yhteensä neljätoista seuraavalla tavalla: Muodostin henkilökohtaisen ta-
paamisen merkityksistä aineiston pohjalta kuusi käsitettä; tapaamisten merkitys koko-
naisarvioituna, professionaalisenä, henkilökohtaisena kokemuksena, lapsen osallisuutta
toteuttavana, ammatillista osaamista vahvistavana ja ammatillisuutta haastavana tai sitä

kuormittavana tekijänä. Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen määrällisen merkityksen teemoista muodostin aineiston pohjalta kuusi alakäsitettä; prosessin vaiheeseen, asiakassuhteen rakentumiseen, tarvesidonnaisuuteen, roolisidonnaisuuteen ja ikäsidonnaisuuteen sekä tapaamisen laatuun. Tapaamisten toteutumiseen vaikuttavista tekijöistä kertovien teemojen pohjalta muodostin käsitteet sisäiset tekijät ja ulkoiset tekijät kuvaamaan tapaamisten toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä.

Aineistosta oli paikoin vaikea asettaa tiettyjä ilmauksia vain yhden teeman alle, ja päädyin lopulta ratkaisemaan asian niin, että sama ilmaus sai esiintyä useammankin teeman alla, kertojan sille antamasta merkityksestä riippuen. Esimerkkinä tällaisesta on pelkistetty ilmaisu ”lastensuojelun ydin”, joka haastateltavasta riippuen tarkoitti joko virkatehtävän, lastensuojelun sosiaalityöntekijälle annetun mandaatin ydintä, tai toisaalta kokonaisvaltaista tapaamisen merkityksellisuyttä aina haastateltavan tunnetasolle saakka. Alasuutarin (2011, 216–217) mukaan yhteiskunnallisessa tutkimuksessa ei tehdä pelkkiä havaintoja ja löydöksiä, vaan tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miksi jokin asia on niin kuin se aineistossa on ilmaistu. Tutkija siis etsii vastausta kysymykseen miksi, ja aineiston avulla etsitään vastausta ja nostetaan esille ihmetyksen aiheita, jotta tutkimuksesta ei muodostuisi vain ennalta arvattavien tai tiedettyjen asioiden todistelua. Käsitteitä muodostaessani käytin tätä miksi -kysymyksen asettelua, ja sen avulla muodostin paitsi käsitteet, myös niiden sisällöllisiä merkityksiä.

Klusteroinnin jälkeen aineisto käsitteellistetään erottamalla tutkimuksen kannalta olennainen tieto, jonka perusteella tutkija muodostaa teoreettisia käsitteitä. Käsitteellistäminen eli abstrahointi muuttaa alkuperäisen tiedon sisältämät kielelliset ilmaisut teoreettisiksi käsitteiksi edeten johtopäätöksiin. Tätä prosessia jatketaan luokituksia yhdistelemällä, kunnes se ei enää ole mahdollista aineiston sisällön näkökulmasta. Abstrahointi on prosessi, jolla muodostetaan käsitteiden avulla tutkimuskohteen kuvaus liittäen empiirinen aineisto teoreettisiin käsitteisiin. Johtopäätöksissä tutkija pyrkii ymmärtämään asioiden merkityksen tutkittavalle. Aineistolähtöisessä analyysissä käsitteitä yhdistämällä saadaan vastaus tutkimustehtävään (Puusa 2020, 153; Tuomi & Sarajärvi 2018, 125, 127).

Edellä mainittua kaavaa noudattaen etenin analyysiprosessissa abstrahointiin, eli aineiston teoreettiseen käsitteellistämiseen yhä syvemmin, muodostaen kolme yläkäsitettä aineistolle: Henkilökohtaisten tapaamisten monitahoinen merkitys asiakassuhteessa, henkilökohtaisten tapaamisten riittävyden arviointi sekä tapaamisten toteutumiseen vaikuttavat monitasoiset tekijät. Abstrahoinnissa, sisällönanalyysin kolmannessa vaiheessa, pääteemat yhdistetään (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125–126.) Tutkimuksen lopulliset tulokset

alkavat hahmottua siten, että tutkimuskysymykset, aineisto ja teoreettiset käsitteet käyvät vuoropuhelua keskenään. Tuloksena on tutkittavaa ilmiötä selittävä kuvaus, joka voi olla, kuten omassa tutkimuksessani aineistoa kuvaava teema. Tuloksissa esitetään luokittelujen avulla muodostetut käsitteet, kategoriat ja niiden sisällöt. Perimmäisenä tavoitteena kaikissa analyysin vaiheissa on pyrkiä ymmärtämään tutkittavia heidän näkökulmastaan käsin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125, 127.)

4.4 Tutkimuksen eettiset näkökulmat

Tutkimuksen ja etiikan yhteys voidaan mieltää kahdella tavalla. Eettiset kannat vaikuttavat tutkijan tekemiin ratkaisuihin tutkimusta tehdessään, ja tutkimuksen tulokset vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin. Eettisyys linkittyy myös tutkimuksen laatuun, eikä laadullinen tutkimus ole välttämättä laadukasta. Eettinen sitoutuneisuus tutkimuksen kaikissa vaiheissa ohjaa hyvää tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 147–149.)

Pyrin rakentamaan tutkimukseni oman tieteenalani, sosiaalityön, sekä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteiden kivijalalle; luotettavuudelle, rehellisyydelle, arvostukselle ja vastuunkannolle (TENK 2023, 11). Olen huolehtinut esimerkiksi siitä, että olen käyttänyt tutkimuksessani luotettavia lähteitä niitä kunnioittaen, ja hankkinut haastatteluita varten tarvittavat suostumukset ennen aineiston keruun aloittamista. Eettisyys on toteutunut myös rehellisyytenä tutkimustulosten analysoinnissa ja siinä, etteivät omat mahdolliset ennakkokäsitykseni vaikuta haastattelutilanteeseen tai tutkimusten raportointiin.

Tutkimuksen eettisyys kytkeytyy sen kohteena olevien ihmisarvoiseen ja tasa-arvoiseen kohteluun. Kaikki tutkittavilta saatu tieto on arvokasta, eikä tutkijan tarvitse olla samaa mieltä tutkittavien kanssa, mutta mahdollinen erimielisyys ei saa vaarantaa tutkimuksen tulkintoja. Tutkija voi selittää ja ymmärtää tutkittavien ajatuksia, vaikka ei itse hyväksyisikään tutkittavien tulkintoja tai arvoja. Tutkija ei myöskään saa käyttää asemaansa tai tutkimuksen tuloksia muiden ihmisten elämää hankaloittavasti. (Vuori 2021.) Sosiaalityön tutkimuksen eettisenä periaatteena on vahingon välttämisen lisäksi se, että sen tulisi olla hyödyllistä siihen osallistuville (Rauhala & Vironkangas 2011, 238). Tutkimukseni kohdistuu lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin, ja pyrkii tuottamaan työtä hyödyttävää tietoa.

Aineiston keruussa eettisyys kytkeytyi jo haastateltavien valintaan. Helppointa järjestelyllisesti olisi ollut hakea haastateltavat omasta työyksiköstäni, kuten monet ovat tehneet, mutta eettisesti uskoin voivani asettua paremmin tutkijan positioon, jos haastateltavat eivät ole kanssani samassa yksikössä toimivia. Edellä mainitulla haastateltavien valikoinnilla varmistan myös haastateltavien vapaaehtoisuutta, sillä kuten Rauhala ja Virokangas (2011, 240) mainitsevat, tutkittavien osallistumiseen saattaa vaikuttaa yhteisön paine, eikä osallistuminen tällöin enää ole täysin vapaaehtoista.

Koska tutkimuksessani on kyse sosiaalityöntekijöiden ammattikäytännöistä ja niihin liittyvistä tekijöistä lastensuojelussa, joka on julkisuudessa ollut negatiivisesti virittynyttä, on aihe mielestäni jossain määrin myös sensitiivinen. Tutkimusaihe, lapsen henkilökohtainen tapaaminen, vaikutti olevan haastateltavilleni sensitiivinen myös siksi, että lapsen tapaamiset nähtiin tärkeinä, mutta niiden riittävä toteuttaminen ei aina onnistu. Tutkimuskohteena sosiaalityön ammattikäytännöt voivat olla sensitiivisiä, mikäli sosiaalityöntekijät joutuvat arvioimaan ammattietiikkaa haastavia toimintatapoja tai omaa osaamisen tasoa (Rauhala & Virokangas, 244). Tästä sensitiivisyydestä johtuen ja jotta saisin mahdollisimman oman näköiset vastaukset kaikilta haastateltavilta, en kysynyt haastateltavieni ikää, työhistoriaa tai sen pituutta, tai muutakaan sen kaltaista taustatietoa, joka voisi vaarantaa anonymiteettiä. Anonymiteetin varmistamiseksi en myöskään koodannut haastateltavia.

Tutkimuksessani haastateltavat olivat vuorovaikutuksessa tutkijaan, joten heiltä tuli pyytää tietoon ja vapaaehtoisuuteen perustuva eettinen, kirjallinen suostumus osallistua tutkimukseen (Liite 2). Jotta tutkittava voi antaa suostumuksensa, tulee hänen saada riittävästi tietoa tutkimuksesta ja omista oikeuksistaan tutkittavana. Tutkittavalla on oikeus saada totuudenmukainen ja ymmärrettävä kuva tutkimuksen tavoitteista sekä osallistumisesta mahdollisesti koituvista haitoista ja riskeistä. Tutkittavalla on oikeus tietää olevansa tutkittavana erityisesti sellaisessa tilanteessa, jossa tutkija on tutkittavaan nähden myös jossain muussa kuin tutkijan roolissa, kuten esimerkiksi kollegana. (Kuula-Luumi, 2021.)

Informoin tutkittavia laatimallani tiedotteella (Liite 1) itsestäni tutkimuksen tekijänä, sekä tutkimukseni tarkoituksesta ja tavoitteista. Vastasin myös haastattelun yhteydessä minulle tutkimustani koskeviin kysymyksiin. Kerroin myös henkilötietojen käsittelystä tutkimuksessani tietosuojaselosteella, ja mitä tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa käytännössä. Tutkittavan osallistuminen tutkimukseeni oli vapaaehtoista, ja hänellä oli oikeus peruuttaa osallistumissuostumus, kieltäytyä ja keskeyttää tutkimukseen osallistuminen

väliaikaisesti tai toistaiseksi missä vaiheessa tahansa, ilman että siitä tulee hänelle kielteisiä seurauksia. Yksikään haastateltavistani ei halunnut keskeyttää tai perua osallistumistaan.

Äänitallentamani haastattelut sekä niiden litteroinnit varmuuskopioineen säilytin yksityisessä, vain omassa käytössäni olevalla tietokoneen kovalevyllä käyttäjätunnuksella salasanoilla suojattuna. Haastateltavan henkilötietoja keräsin ja käsittelin tutkimuksessa seuraavasti: Tutkimukseen osallistuvia etsittäessä käsittelin heidän sähköpostiosoitteitaan. Tutkimusaineistoksi äänitallenteelle ei kerätty muita henkilötietoja kuin haastateltavan ääni, sillä ohjasin haastateltavia ennen haastattelun aloittamista olemaan kertomatta tallenteelle henkilöiden tai organisaatioiden nimiä tai muita tunnistetietoja. Haastateltavilta en kerännyt taustatietoja, kuten ikää, sukupuolta, työnantajaa tai muuta. Tutkimusrekisteriin sisältyviin tietoiisiin suostumuksiin keräsin vain haastateltavien nimet. Haastatteluaineistoa ja suostumuksia säilytin toisistaan erillään. Tutkimukseen osallistuneiden suostumuslomakkeet säilytin tietoturvallisesti digitoituna salauksella varustetulla muistitikulla. Anonymisoidun tutkimusaineiston säilytin salasanalla ja käyttäjätunnuksilla varustetulla päätteellä, sekä myös varmuuskopioina salatulla muistitikulla. Haastateltavat eivät ole tunnistettavissa tutkimustulosten raportoinnissa. Kaikki aineisto, mukaan lukien suostumukset, hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

5 Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen monitahoinen merkitys asiakassuhteessa

5.1 Tapaamisen professionaalinen merkitys

Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on huolehtia lapsen edun toteutumisesta ja sen huomioimisesta lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa. Tässä yhteiskunnallisesti tunnustetussa asiantuntija-ammattissa ja professionissa on nähtävissä työn kaksijakoisuus: yhtäältä lastensuojelun sosiaalityö on vahvasti byrokraattista työtä, toisaalta se on asiakkaana olevan lapsen kohtaavaa lähityötä. Suora, kasvokkain kohtaava työskentely lapsen kanssa on nähtävissä eettisesti kestävä ja arvokkaana orientaationa lastensuojelun sosiaalityössä. Lastensuojelussa korostuu lapsen näkeminen ensisijaisena asiakkaana ja vaatimus lapsen osallisuudesta. (Heinonen & Sinko 2013, 121, 123.)

Omassa aineistossani lastensuojelutyön professionaalisuus ja normisidonnaisuus nousi vahvasti esille sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa. Havaitsin aineistossa paljon normatiivista puhetta, jolla haastateltavat perustelivat lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkitystä. Normatiivisella puheella tarkoitan ilmaisuja, joissa haastateltava ilmaisee käsityksensä siitä, miten jokin asia pitää tehdä. Normatiivisten lausumien löytyminen aineistossa merkitsee myös ristiriitojen esille nousemista. (Alasuutari 2011, 224.) Tutkimukseni kertoo sosiaalityöntekijöiden vahvasta ammatillisuudesta, normisidonnaisuudesta ja siihen liittyvästä vastuunkannosta. Aineistossa lapsiasiakkaiden tapaamiset nähtiin merkityksiltään virkatehtävänä, velvoittavana, lakisääteisinä ja lastensuojelun ydinasiana, kuten seuraava sitaatti asian ilmaisee:

”Mun mielestä sehän on ihan sen lastensuojelun ydin, että miksi siitä työtä tehdään. Miksi sitä tehtävää niinku toimitetaan on sen lapsen suojeleminen ja voidakseen suojella lasta ja tehdäksen sitä virkatehtävää, niin niin silloin se lapsi pitää tuntea ja se lapsi pitää ymmärtää ihan ikä tasosta riippumatta pyrkiä siihen mahdollisimman hyvin”

Edellä mainittu sitaatti ilmaisee myös normatiivisuuden ristiriitaisuuden esille nousemista analyysissä – se kertoo yhtäältä siitä, miten asia pitäisi tehdä, mutta toisaalta ilmaisee pyrkimystä johonkin tavoitetilään. Sosiaalityöntekijät ovat aineistoni perusteella sisäistäneet lapsen henkilökohtaisen tapaamisen tarpeen ja velvoitteen, mutta vastausten taustalla näkyvät tapaamisten toteutumisen mahdolliset puutteet. Professionaalisenä merkityksenä aineistossa näkyi myös tapaamisten merkitys päätöksenteon pohjana; lapsen tapaaminen nähtiin tärkeänä ja merkityksellisenä siksi, että lapselta saatu tieto oli

päätöksenteossa tärkeää, mutta myös siksi, että lapsen mielipiteen selvittäminen tai lapsen kuuleminen on lastensuojeluprosessissa lakisääteinen toimenpide (Lastensuojelulaki 417/2007, 5 §, 20§), joka tuli suorittaa tapaamalla lasta.

Välikosken ja kumppaneiden tutkimuksen mukaan huostaanotto-prosessissa lapsen kuuleminen järjestetään suullisena lähes aina. Tällöin on kyse lakisääteisestä ja velvoittavasta tapaamisesta lapsen kanssa, joka on kasvokkain tapahtuva vuorovaikutustilanne. Normatiivisesta ja useimmiten tietyn kaavan mukaisesti etenevässä tapaamisessa on kuitenkin usein havaittavissa lapsen ja työntekijän välisen suhteen vaikutus. Tutkimuksen mukaan suhde näkyy tutkimuksen mukaan huostaanoton kuulemisissa tuttavallisina ja välittävinä viestintätekoina. Luontevasti etenevä vuorovaikutus on seurausta useista tätä tilannetta edeltäneistä kohtaamisista, jotka tekevät myös kuulemisen formatiivisesta tilanteesta sellaisen kohtaamisen, jossa on havaittavissa läheisyyttä. (Välikoski ym. 2020, 325.) Edellä mainitut tutkimustulokset viittaavat siihen, että huostaanotto vaativana prosessina on sekä sosiaalityöntekijälle että lapselle helpompi silloin, kun lasta on tavattu tätä ennen riittävästi, ja sosiaalityöntekijän ja lapsen välille on muodostunut suhde. Lastensuojeluprosessin erilaisten vaiheiden merkitys henkilökohtaisen tapaamisten merkitykseen näkyi myös omassa tutkimuksessani siten, että merkityksen koettiin vaihtelevan tilannekohtaisesti, kuten seuraava sitaatti kertoo:

”Merkitys taas tavallaan niinku sen itse asian ja palvelujen ja tämmöisen kannalta niinku vaihtelee”.

Lapsen tapaaminen nousi tutkimusaineistossa esille myös sosiaalityön yhteiskunnallisena tehtävänä ja lapsen aseman yhteiskunnallisena merkittävyytenä. Samalla tämä ilmentää sosiaalityön profession yhteiskunnallisuutta. Lapsuuden vaikutukset ulottuvat syvälle yksilöllisestä elämästä aina yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen saakka. Lastensuojelun erityisyys näkyy myös lapsuuden, aikuisuuden ja yhteiskunnan välisissä suhteissa ja dynamikassa (Bardy 2013a, 49). Sosiaalityöntekijöiden ja asiakaslasten tapaamiset antavat lapsille kokemuksen oikeudenmukaisuuden ja reiluuden toteutumisesta, ja ovat siten osa yhteiskunnan demokraattisia käytänteitä (Törrönen ym. 2023, 129).

”Lapsella on oman paikkansa tässä maailmassa ja perheyhteisössä ja siinä yhteiskunnassa missä hän elää ja on. On se sitten päiväkotimaailma tai koulumaailma tai mikä tahansa. Se yhteiskunnallinen konteksti on tärkeä. Missä tämä lapsi on ja elää.”

Yhteiskunnallinen merkittävyys nousi aineistossa esille myös tapaamisten merkityksen kokemuksena yhteiskunnan ajassa elävänä ja muuttuvana vaatimuksena. Sosiaalityössä,

ja etenkin lastensuojelussa institutionaalinen aika ja asiakasprosessien aikajänteet ovat nykyisin sidoksissa hyvin vahvasti lakisääteisiin määräaikoihin, ja sosiaalityötä on myös alettu sanktioida määräaikojen noudattamattomuudesta. Sosiaalityön ajan rytmi heijastuu myös asiakastyöhön ja vuorovaikutukseen asiakkaiden kanssa. Yhteiskuntapolitiikasta kumpuavat trendit vaikuttavat myös sosiaalityöhön ajassa eläen, vaikuttaen lisäksi siihen, mitkä seikat sosiaalityön näkökulmasta ovat olennaisia. (Harrikari 2016, 132–135.) Lapsuus kytkeytyy ympäröivään yhteiskuntaan eikä sitä tarkastella siitä erillisenä. Lapsuuden ehdot ja lapsuus itsessään määrittyy ja rakentuu uudelleen viranomaistyössä, sitä ohjauksessa lainsäädännössä, politiikassa ja lapsuuden instituutioissa. (Törrönen 2023, 128.) Haastateltavistani kaksi sosiaalityöntekijää kuvasi, miten lasten henkilökohtaisia tapaamisia ei aiemmin pidetty yhtä tärkeinä kuin nykyään. Se aiheutti sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan aiemmin vaikeuksia perustella tapaamisten tärkeyttä ja niiden toteuttamista työyhteisön sisällä ja asiakkaalle.

”Toki aika nyt oli vähän erilaista. Tiedät kymmenen vuotta sitten tai vajaa kymmenen vuotta sitten, että se lasten tapaaminen ei ollut sitä niin framilla kun nyttän. Niin silloin oli vähän vaikea ehkä perustella, että vähän kiusallistakin osaltaan miksi mä tapaisin lasta?”

Tulkitsin aineistoni kertomaa niin, että sekä edellä mainitut seikat, mutta myös yhteiskunnallinen keskustelu ohjaavat lasten henkilökohtaisten tapaamisten merkityksellisyyttä sosiaalityöntekijän työssä, kuten edellisestä sitaatista on luettavissa. Yhteiskunnallinen merkitys linkittyy myös lapsikäisyyden ja lapsuuden merkityksen korostamisen muutokseen. Lasten hyvinvointi nähdään tänä päivänä entistäkin selvemmin arvona, jota kuuluu vaalia, ja jossa korostuvat erilaiset, eettiset näkökulmat. (Törrönen ym. 2023, 128; Bardy 2013a, 61.)

Lastensuojelun sosiaalityön professionaalisuuteen ja asiakaslapsen tapaamisen monitorointiin merkitykseen kytkeytyen, lapsen henkilökohtaiset tapaamiset nähtiin tutkimuksessani myös asiakasturvallisuutta lisäävänä. Toisaalta joskus tapaamiset myös nähtiin riskinä lapsen turvallisuudelle, kuten seuraava sitaatti kertoo:

”Mikä on lapsen etu? Onko se lapsen etu sitten, että sosiaalityöntekijä menee salaa sinne päiväkotiin ja siitä tulee hirvee paskamyrsky kotona? Elikkä niitä seurauksia miettii siinä sitten. Tällä viikolla viimeksi oli semmoinen tilanne. Kyllä niin liittyy asiakasturvallisuuteen.”

Lapsen omatyöntekijänä lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on vastuu lapsen asiakasturvallisuudesta. Sosiaalityöntekijän tehtävä asiakasturvallisuuden näkökulmasta tarkoittaa lapsen edun toteuttamista lasta tapaamalla ja tietämällä, mitä tälle kulloinkin kuuluu, jotta lasta koskevat ratkaisut tukevat lapsen turvallisuutta. (Välimäki ym. 2021, 163.) Asiakasturvallisuus on noussut esille myös Törrösen ynnä muiden (2023, 137, 139) tutkimuksessa siten, että lastensuojelun asiakaslapset toivovat sosiaalityöntekijän suojelevan heidän psyykkistä hyvinvointiaan, fyysistä koskemattomuuttaan ja lisäävän heidän turvallisuuden tunnettaan myös emotionaalisesti, lohduttamalla, kuuntelemalla heitä, tukemalla ja läsnä olemalla.

Lapsen henkilökohtainen tapaaminen ei tutkimukseni mukaan näyttäyty lastensuojelussa itsestään selvältä tai samankaltaiselta huolimatta sosiaalityön professionalismista sekä lastensuojelun vahvasta normisidonnaisuudesta ja yhteiskunnallisesta perustasta. Lastensuojelussa sosiaalityöntekijällä on paljon harkintavaltaa, ja lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä päättää, milloin ja miten hän itse tapaa lasta, ja milloin sen tekee joku muu lastensuojelun työntekijä (Heinonen & Sinko 2013, 124). Harkintavalta asiantuntijavalta näkyy tapaamisten yhteydessä myös siinä, miten sosiaalityöntekijä tulkitsee tapaamisten informatiivista antia ja arvioi ratkaisuja, joita hän niiden pohjalta tekee (Eskonen ym. 2006, 40). Törrösen ynnä muiden (2020, 333) mukaan valta näkyy myös lapsen kuulemiseen liittyvissä tapaamisissa vuorovaikutusta muokkaavana tekijänä. Tutkimuksessani harkintavalta näkyi myös tapaamisten tasalaatuisuuden pohdintana, kuten seuraavassa sitaatissa sosiaalityöntekijä asian ilmaisee liittäen pohdintansa sosiaalityöntekijän persoonaan ja työuran pituuteen:

”Että ne tapaamiset olisi semmoista tasalaatuista, koska jos sitä ei ole yhtään määritelly siinä se työntekijän persoona ja ehkä se työura vaihe niinku vielä enemmän vaikuttaa siihen.”

Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkitys näkyi tutkimuksen tuloksissa sosiaalityöntekijöille myös ammatillisena haasteena ja mahdollisuutena. Sosiaalityöntekijöiden vastauksissa näkyi muun muassa oman toiminnan reflektointi tapana mitata tapaamisten onnistumisia ammatillisesti.

”Mä ajattelin, että jokainen lapsen ja nuoren kohtaaminen on erityisesti sosiaalityöntekijälle, niin se on semmoinen ammatillisen kehittymisen paikka aina. Menikö se tapaaminen sitten hyvin tai huonosti tai hyvin huonosti?”

Tapaamisten merkitys ammatillisuuteen eettisesti suhteutettuna näkyi haastattelussa tunnepuheena, jossa asiakaslapsi koettiin tärkeänä. Lapsen ja sosiaalityöntekijän väliset tapaamiset olivat myös tunteiden jakamista ja itsestä antamista. Tapaamiset koettiin sosiaalityöntekijöiden omien arvojen kannalta merkityksellisinä. Tapaamisten katsottiin myös vahvistavan sosiaalityöntekijän omaa roolia lastensuojeluprosessissa sekä lapsen elämässä. Ammatillinen kuormittavuus näkyi eettisenä kuormituksena muun muassa siten, että sosiaalityöntekijä koki raskaana tapaamisten toteutumattomuuden tai niiden määrällisen niukkuuden. Toisaalta myös tapaamisten toteutumisista kiinni pitäminen voitiin kokea uuvuttavana, kokonaistyön määrän tai sen vuoksi, ettei tapaamisen tarkoitus ollut selkeä. Tapaamisten kuormittavuutta lisäsivät myös työntekijän omat, lapsen käytöksestä johtuvat negatiiviset tunteet, kuten pelko.

”Jos lapsi tai nuori on vastahankainen tapaamaan, ja siellä ei tule kuin sitä vittua ja hupun nauhojen kiristystä, niin ei se aina ole mieluista, mä voin ihan niinku sanoa. Ja sitten varsinkin silloin jos on ihan oikeasti silleen, että on jopa niin vähän pelottavaa tavata. En mä nyt aina sitten niinku riemusta kiljuen juokse niille tapaamisille”

Ammatillista osaamista haastavana tapaamisten merkitys ilmeni tutkittavien kertomuksessa siten, että sosiaalityöntekijät kertoivat pohtivansa omien mielikuviansa ja tulkintojensa epävarmuutta. Lapsiasiakkaiden henkilökohtaisten tapaamisten ammatillista osaamista vahvistava merkitys näkyi aineistossa kokemuksena siitä, että tapaamiset auttavat päätöksenteossa ja niiden perusteluissa, helpottavat tilannearviota ja ymmärrys lapsesta kasvaa tapaamisten myötä. Kokonaisuutena tarkastellen lapsiasiakkaan henkilökohtaisen tapaamisen professionaalisuus ilmeni lakisääteisytenä, lastensuojelun ytimenä, yhteiskunnallisena tehtävänä, päätösten perusteluina ja virkatehtävänä.

5.2 Tapaamisen merkitys lapsen osallisuuteen

Lapsen mahdollisuus olla mukana vaikuttamassa, määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa lastensuojelutyötä häntä itseään koskevissa asioissa toteuttaa lapsen osallisuutta. Osallisuus voidaan nähdä lapsen kasvun ja kehityksen perusedellytyksenä, eikä sitä siksi tulisi väheksyä, vaan sen tulisi olla kiinteä osa lastensuojelutyötä. On tärkeää huomata, että osallisuus ei tunne ikää, vaan se koskee myös aivan pieniä lapsia. Pienten lasten kohdalla ammattilaisten ja muiden aikuisten rooli korostuu lapsen osallisuuden varmistamisessa. Lapsen osallisuus voidaan nähdä myös lapsen subjektiivisen kokemuksen kautta,

jolloin se rakentuu lapsen ja sosiaalityöntekijän välisessä vuorovaikutuksessa. (Hotari ym. 2013, 149–151.) Lapsen osallisuus ei saisi rajoittua vain lakisääteiseen mielipiteen selvittämiseen ja lapsen kuulemiseen silloin kun asiakasprosessin vaihe sitä edellyttää, sillä silloin pienten lasten osallisuus jää helposti huomioon ottamatta. Lisäksi tulee huomioida, että edellä mainittuihin tilanteisiin, kuten lapsen tapaamiseen muutoinkin, pitäisi sisältyä ymmärrys siitä, että lapsen elämä jatkuu myös tapaamisten välillä. Tästä syystä tapaamisella saavutettu tieto lapsen tilanteesta kertoo vain siitä hetkestä ja tilanteesta. (Höykinpuro ym. 2018, 120.)

Haastattelemani sosiaalityöntekijät kokivat lapsen henkilökohtaisen tapaamisen toteuttavan lapsen osallisuutta. Tapaamisilla lapsen ääni tulee kuulluksi ja lapsen näkökulma selkeytyy sosiaalityöntekijälle. Lapsi tulee näkyväksi sosiaalityöntekijälle omana ainutlaatuisena itsenään ja yksilöllisine tarpeineen. Seuraava sitaatti ilmentää sosiaalityöntekijän kokemana, miksi lastensuojelussa on tärkeää tavata lapsia henkilökohtaisesti sen sijaan että lasten asioita käsiteltäisiin esimerkiksi vain asiakirjojen perusteella.

”Ykkösasia mulle on ihan alkuvaiheessa asiakkuutta on se, että se lapsi tulee mulle eläväksi yksilöksi. Siihen asiakkuuteen että se on niinku joku ihminen kenestä mä puhun se ei ole vaan nimi paperilla tai asiakasnumero.”

Tapaamisten nähtiin myös korostavan lapsen asiakkuutta ja tämän asemaa lastensuojeluprosessissa, sekä sosiaalityöntekijälle itselleen että lapselle. Tapaamiset lisäävät sosiaalityöntekijöiden mukaan lapsen tietoisuutta itseään koskevista asioista myös siten, että he tunnistavat ja tietävät, kuka heidän asioistaan vastaa. Näin ollen tutkimukseni tulokset vahvistavat sosiaalityöntekijöiden kokemusta lasten tapaamisten ja lapsen osallisuuden välisestä yhteydestä. Törrösen ym. (2023, 139) tutkimuksessa jo kuusivuotiaat lapset ovat ilmaisseet, että sosiaalityöntekijä voi vahvistaa lapsen toimijuutta omassa asiassaan. Suoraan lapselta saatu tieto on lastensuojelussa olennaista, ja työskentely tapahtuu lapsen ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen varassa, toteuttaen näin sosiaalityön suhdeperustaisuutta ja lapsen osallisuutta (Muukkonen & Tulensano, 2018, 131). Tutkimukseeni osallistuneet sosiaalityöntekijät toivat lapsen näkökulmaa esille vastauksissaan teemasta tai kysymyksestä riippumatta, mikä kertonee siitä, että sosiaalityöntekijöille lapsen osallisuus on arvo, joka kulkee kaikessa mukana, myös silloin, kun sen toteutuminen koetaan haastavaksi tai toteutuminen jää heikoksi. Lapsen osallisuutta vahvistaa myös sosiaalityöntekijöiden antama merkitys tapaamisten järjestämiseksi silloin, kun lapsi itse sitä toivoo. Lapsen toiveesta tapaaminen näkyi aineistossani toistuvasti, kuten seuraavasta sitaattista ilmenee:

”On niitäkin lapsia, jotka itse haluaa kovasti tavata sosiaalityöntekijää, niin totta kai se vaikuttaa että jos lapsi pyytää sitä tapaamista, niin siihen pitää vastata.”

Sitaatti kertoo lastensuojelun sosiaalityöntekijän omaksumasta lapsilähtöisyydestä ja lapsen ensisijaisuudesta asiakassuhteessa, jota ilmentää lapsen pyynnön toteuttamisen ehdottomuus. Kiteytettynä lapsiasiakkaan henkilökohtaisen tapaamisen merkitys osallisuudelle ilmeni aineistossa lapsen näkökulman esille tuomisena, lapsen yksilöllisyyden ja ainutlaatuisuuden korostamisena ja lapsen tiedon omasta tilanteestaan ja sosiaalityöntekijästään lisäävänä.

6 Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen riittävyyden arviointi asiakassuhteessa

6.1 Asiakasprosessi tapaamisten riittävyyden määrittäjänä

Asiakasprosessi määritellään erilaisten tapaamisten, neuvottelujen, arviointien, ja päätösten jatkumona, jota lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä johtaa ja koordinoi. Lapsen tulisi kulkea mukana prosessin keskiössä kaikilla tavoilla, mutta prosessin tiedontuotannon kautta lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkitys korostuu. Lapsilla on usein sellaista tietoa elämästään, jota ei ole muulla tavoin saavutettavissa kuin tapaamalla lasta ja kysymällä lapselta itseltään. (Muukkonen 2013, 167, 169.)

Tapaamisten riittävyyden määrittely osoittautui tutkimuksessani haastateltaville aluksi vaikeaksi, ehkä juuri siksi, ettei tapaamisten määrää ole laissa tai ohjeistuksissa määritelty kuin sanalla riittävästi. Tapaamisten riittävyyden puntaroinnissa sosiaalityöntekijöiden kerronnassa toistuva kokemus oli, että tapaamisella tuli olla jokin tarkoitus tai asiayhteys. Samalla tapaamisten merkitysten arvioinnissa korostui kunkin sosiaalityöntekijän oma ammatillinen harkinta.

”No tää on hyvä kysymys, koska nythän meitä niinku ohjeistettiin hirveästi tapaamaan lapsia, että se tekisi niinku lapsen jotenkin autuaaksi että tähän tapaa sosiaalityöntekijän. Niin sitten se on vähän arviointia, että mikä siinä niinku järkevää. Mä mietin vähän sen prosessin näkökulmasta ja sen että mikä on tarkoituksenmukaista.”

Erilaisten asiayhteyksien kautta sosiaalityöntekijät löysivät keinon pohtia tapaamisten riittävyyttä. Etenkin asiakasprosessin vaihe näyttäytyi sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa tapaamisten määrää usein sanelevana tekijänä. Asiakassuhteen alussa lasta tavataan tiheämmin, jotta lapsi tulee näkyväksi sosiaalityöntekijälle ja asiakassuhde pääsee rakentumaan. Asiakassuhteen rakentaminen oli vahvasti tapaamisten merkityksellisyyttä korostava tekijä tutkimuksen aineiston merkityskerronnassa. Aineistossa toistui maininnat siitä, että asiakassuhteen rakentamisen kannalta on tärkeää tavata lasta usein. Asiakasprosessissa tapaamisen merkitys näkyi myös välillisenä heijasteena lapsen vanhempien kanssa työskentelyyn, ja suhteen rakentaminen lapseen voi siten auttaa myös suhteen rakentamista lapsen vanhempiin. Näin sosiaalityöntekijä toteuttaa lapsikeskeisyyttä myös siitä näkökulmasta, että lapsi kuuluu aina johonkin perheeseen tai yhteisöön (Muukkonen & Tulensalo 2018, 133).

”Se mä ajattelin myös helpottaa sitä työskentelyä, kun vanhemmat tietää, että mä tiedän edes suunnilleen minkälainen lapsi on.”

Asiakasprosessissa lasten tapaamisia määrittelee myös tarve; tiettyinä kiinnekohtina näyttäytyivät tapaamiset asiakassuunnitelman tekemisen yhteydessä, muutostilanteet ja lastensuojeluilmoitusten arvioinnit. Tuoreen tutkimuksen mukaan myös lastensuojelun asiakaslapsen kokevat sosiaalityöntekijän merkityksellisyyden lapsen elämän muutostilanteissa. Lapset ymmärtävät sosiaalityöntekijän vaikutusvallan sekä toivovat tältä ratkaisuja tilanteisiin. (Törrönen ym. 2023, 138.) Tarvesidonnaisuus ilmeni tutkimuksen aineistossa myös kertomuksina lapsen tilanteen muutoksista huonompaan tai parempaan, kontaktin säilyttämisenä lapseen ja työntekijän tunteena siitä, että lapsi tulee tavata lapselta saatavan tiedon vuoksi. Tutkimusaineistosta nousi esille myös asiakkuuden muodon merkitys tapaamisten tiheyteen – sosiaalityöntekijät kertoivat tapaavansa sijaishuollossa olevia lapsia harvemmin kuin avohuollossa olevia lapsia. Tärkeä tutkimuksessa ilmi tullut tapaamisten määrään vaikuttava tekijä oli myös lapsen oma aktiivisuus. Sosiaalityöntekijät kertoivat tapaavansa lasta aina, kun tämä itse pyysi tapaamista.

”Ja sitten hei sanon vielä sen, että totta kai silloin jos joku lapsi sitä toivoo. Näin kivastihan saattaa käydä että lapsi oikeesti sitä toivoo.”

Sitaatti kertoo lapsen toiveesta, mutta myös sen emotionaalisesti velvoittavasta luonteesta sosiaalityöntekijän kokemana. Lapsen toive tapaamisesta koettiin merkityksellisenä ja ilahduttavana. Tähän voi liittyä myös sosiaalityöntekijän kokemus oman toiminnan onnistumisesta ja asiakassuhteen rakentumisesta luottamukselliseksi. Sitaatissa, kuten muuallakin tutkimuksen aineistossa käy kuitenkin ilmi, ettei tällainen lapsen toive ole kovin tavallista. Sosiaalityöntekijät kokivat, että sijaishuollossa olevat lapset ovat aktiivisempia tapaamisten suhteen kuin avohuollon asiakkaana olevat lapset.

6.2 Rooli ja ikä tapaamisten määrän selittäjänä

Roolisidonnaisuus suhteessa tapaamisten määrään näyttäytyi aineistossa siten, että yhtäältä korostui sosiaalityöntekijän viranomaisasema, mutta toisaalta lapselle merkityksellisen aikuisen rooli. Näiden kahden roolin välinen ero tapaamisten määrässä koettiin kaksijakoisesti, osin ristiriitaisestikin. Viranomaisrooli toisaalta velvoittaa tapaamisiin, mutta se näyttäytyi aineistossa myös tapaamisten määrää rajoittavana tekijänä.

Sosiaalityöntekijän nähtiin asettuvan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän positiivisena siten, että tiettyä etäisyyttä lapseen on hyvä ylläpitää tämän roolin vahvistamiseksi ja tilan antamiseksi toisille, etenkin perheen rinnalla kulkeville toimijoille, kuten perheyöntekijöille.

”Myös siitä näkökulmasta, että mun ei tarvitse. Että mä kuitenkin tapaan lähtökohtaisesti sen viranomaisen roolissa lasta. Eli mä en ole mikään ystävä. Mä en ole mikään täti. Mä en ole mikään terapeutti. Ehkä alkuvaiheessa työuraa tein ehkä semmoisen virheen, niin sitä ihan omaa roolia en muistanut.”

Lapselle merkityksellisen aikuisen rooli puolestaan näkyi haastateltavien kokemuksissa siten, että sosiaalityöntekijän positio lapsen suojelijana ja tästä huolehtivana luotettavana aikuisena on tärkeää sosiaalityöntekijöille, mutta myös lapselle. Vaikka lähtökohta lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja lapsen väliselle tapaamiselle on ammatillinen suhde, on se lisäksi myös aikuisen ja lapsen välinen ihmissuhde, joka voi olla lapselle hyvin merkityksellinen. Lapset ovat myös herkkiä tunnistamaan aikuisen läsnäolon motiivin; onko aikuinen läsnä virkatehtävänsä lisäksi myös ihmisenä. (Höykinpuro ym. 2018, 122.) Haastattelemini sosiaalityöntekijöiden kokemus rooliensa kaksijakoisuudesta on samansuuntainen kuin Törrösen ynnä muiden (2023, 135) tutkimukseen osallistuneiden lasten kokemus. Lastensuojelun asiakaslapsista osa näki sosiaalityöntekijän tapaamiset työntekijöiden työnä, ja osa koki suhteen sosiaalityöntekijäänsä merkityksellisenä ihmissuhteena, odottaen yhdessä vietettyä aikaa.

Myös sosiaalityöntekijän ikä nousi tapaamisten määrää lisäävänä tekijänä esille. Sosiaalityöntekijän iän ja työkokemuksen nähtiin kasvattavan huomaamaan lapsen tapaamisten merkityksellisyyttä ja toisaalta rohkeutta toteuttaa niitä ympäröivistä esteistä huolimatta. Seuraavassa sitaatissa sosiaalityöntekijä kokee myös sosiaalityöntekijän iän suhteessa lapsen ikään olevan yksi tapaamisten määrään vaikuttava tekijä, tapaamisia potentiaalisesti vähentäenkin ja suhteen rakentamista haastaen.

”Jossain määrin, että vaikka ne puitteet on niinku määritellyt ja näin, mutta on se ehkä niin kun seitsemäntoistavuotias poika, onks hälle minä yli viisikymmentä vuotias nainen siinä on aikamoinen niinku maailmojen kuilu mitä hän ajattelee nyt sitten esimerkiksi hän ajattelee, että toi sossu on ikivanha.”

Asiakkaana olevan lapsen iän sosiaalityöntekijät näkivät vaikuttavan tapaamisten määrään kahdella, osin ristiriitaisella tavalla. Aineistossa lapsen nuori ikä sekä nähtiin tapaamisten määrää sekä kasvattavana, että sitä vähentävänä tekijänä. Aiemman tutkimuksen

mukaan kuitenkin jo kolmesta viiteen vuotiaat lapset kokevat itsensä tärkeiksi sosiaalityöntekijän tapaamisella, ja lapset odottavat yhteisiä hetkiä (Törrönen ym. 2023,139).

6.3 Tapaamisen laatu määrää tärkeämpänä tekijänä

Kaikki tutkimukseeni osallistuneet sosiaalityöntekijät kokivat tärkeänä tapaamisen laadun. Laadukkaat tapaamiset koettiin tärkeämmiksi kuin tapaamisten suuri määrä. Toisaalta tutkimusaineistoista oli tulkittavissa myös, että laadukkaiden tapaamisten taustalla oli usein hyväksi rakentunut asiakassuhde, toistuvien tapaamisten asiakassuhteen alkuvaiheessa synnyttämänä. Lapsen tunteminen loi sosiaalityöntekijälle mahdollisuuden suunnitella ja rakentaa tapaamisesta lapselle mieleinen. Tapaamiset näyttäytyivät laadun näkökulmasta aineistossa onnistumisen ja epäonnistumisen kokemuksina. Tapaamisten onnistuminen ja laadullinen arvo saattoi sosiaalityöntekijän mukaan näkyä myös viiveellä; sosiaalityöntekijän heikosti onnistuneeksi arvioima tapaaminen saattoi myöhemmin lapsen kertomuksena saada aikaan onnistumisen kokemuksen myös sosiaalityöntekijän silmin, kuten seuraava katkelma haastattelusta kertoo:

”Siinä se poika sanoi että toi mun sossu söi 5 makkaraa eikä se oo ees läski.

Ehkä urani suurin onnistuminen. Mä muistan sen ikuisesti. Toi että eikä se oo ees läski.”

Sitaatti kertoo myös jatkuvuuden ja yhteisten kokemusten merkityksestä, joka rakentuu määrällisesti riittävillä tapaamisilla. Säännöllisten tapaamisten ja jaettujen kokemusten on Höykinpuron ynnä muiden (2018, 118–119) mukaan nähty myötävaikuttavan lapsen ja sosiaalityöntekijän välisen luottamuksellisen suhteen muodostumiseen.

Keskeisin tapaamisen laadun merkityksellisyyttä kuvaava tekijä on aineiston pohjalta onnistunut kohtaaminen. Onnistunut kohtaaminen rakentuu sosiaalityöntekijöiden mukaan dialogisuudesta, asettumisesta lapsen rinnalle omana itsenään, tunteiden sallivuudesta ja läsnäolosta. Dialogisuus näyttäytyi siinä, että sosiaalityöntekijät pitivät tärkeänä kuunnella ja ottaa vastaan lapsen kertoma. Lapsen kuuleminen on tutkitun tiedon mukaan aktiivinen havainnointiprosessi, jossa työntekijä havainnoi ja tulkitsee lapsen viestejä paitsi kuuntelemalla ja katselemalla, myös tunteidensa avulla. Lapsen käyttäytyminen, äänenpainot, ilmeet ja eleet sekä leikki ovat viestinnässä jopa suuremmassa roolissa, kuin se, mitä ääneen sanotaan. Kaikkeen tähän tarvitaan aikaa. (Mainstone-Cotton 2019, 9–24.)

Tutkimuksessani myös sosiaalityöntekijät korostivat riittävää aikaa tapaamiselle, kiireen tunnetta ei saanut olla. Aika itsessään on siis merkityksellinen tapaamisen laadun ja riittävyyden näkökulmasta, ja vastauksissa korostui lapsen huomioiminen myös ajallisesti siten, että lapset tarvitsevat aikaa. Törrösen ynnä muiden (2023, 140) tutkimuksessa lastensuojelun asiakaslapsen näkivät työntekijän arvostuksen lasta kohtaan näkyvän lapselle annetussa ajassa. Myös Höykinpuro ja muut (2018, 117) mainitsevat riittävän ajankäytön lapsen ja sosiaalityöntekijän välisen vuorovaikutuksen onnistumisen edellytyksenä. Tapaamisen laadullisena ulottuvuutena nähtiin myös lapsilähtöisyys; lapsi otettiin jo tapaamisen suunnitteluun mukaan, ja tapaamisen toteutumisen lapsilähtöisyydessä tärkeää oli työntekijän heittäytymiskyky. Heittäytymisellä saavutettiin kontakti lapseen, ja tuotiin työntekijän inhimillisyyttä esille tapaamisella.

”Muistan kun kerran kun mä survoin semmosen jääkiekkokypärän päähän kun lapsi halusi. Se oli semmoinen lasten kypärä ja niinku alko puristamaan joka paikasta, mutta lapsi oli tosi tyytyväinen”

Tapaamisympäristön merkitys koettiin tapaamisen laatuun olennaisesti vaikuttavana. Sosiaalityöntekijät kokivat ammattilaisympäristöt kaikkein huonoimmaksi tapaamiselle, ellei niitä ollut tehty lasta huomioivaksi. Sosiaalityöntekijöiden onnistumisen kokemukset näkyivät selkeimmin silloin, kun he kertoivat tapaamisten toteutuneet yhteisillä retkillä luontoon, jäätelökioskilla tai muussa, lapselle merkityksellisessä paikassa. Lapselle suotuisan ja mieluisan tapaamisympäristön koettiin myös rohkaisevan lasta vuorovaikutukseen sosiaalityöntekijän kanssa, ja helpottavan vaikeistakin asioista puhumista. Muukosen ja Tulensalon (2018,133) lapsen tapaamisen paikkaa valitessa tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso, myös Höykinpuro ynnä muut (2018, 117) korostavat tapaamis-tilan valitsemista lapsen yksilöllisyys huomioiden huolella, sillä sen katsotaan vaikuttavan tapaamisen onnistumiseen.

Toiminnallisuus, lapsen kanssa yhdessä tekeminen, näkyi aineistossa tapaamisen laatuun kahdesta erilaisesta näkökulmasta. Ensinnäkin toiminnallisuus koettiin asiakaslapsen tapaamisen laatua lisäävänä tekijänä. Toiminnallisuus kuvautui sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa lapsilähtöisenä – tehtiin yhdessä sellaisia asioita, jotka olivat lapselle mielekkäitä. Parhaimmillaan tällaisissa toiminnallisissa tapaamisissa löytyi sosiaalityöntekijää ja lasta yhdistävä harrastus, kuten yhden sosiaalityöntekijän kertomuksessa juokseminen. Toiminnallisuuden yltäessä tasolle, jossa sosiaalityöntekijän ja lapsen mielenkiinnon kohteet kohtaavat, näytti sosiaalityöntekijän ja lapsen välille rakentuvan myös uudenlaista liittoutumaa, joka luo luottamusta ja inhimillisyyttä asiakassuhteeseen.

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa merkityksellisenä esiintyivät myös sellaiset tapaukset, joissa asetuttiin vain olemaan lapsen kanssa kuten seuraavasta sitaatista käy ilmi:

”Vaikee sanoa silleen, mikä on laadullisesti onnistunut, koska joskushan se voi olla oikeasti sellainen laadullisesti onnistunut tapaaminen, missä kumpikaan ei ehkä sano mitään vaan istuskellaan ja ollaan, että sitten voi olla semmoinen tapaaminen missä on paljon toiminnallisuutta, että mennään ehkä niinku syvemmällekin asioista pystyy kertomaan jotain. Ja sitten voidaan tehdä jotain.”

Edellä oleva sosiaalityöntekijän kokemus siitä, että ”ollaan vaan” voi olla myös riittävää, kertonee lapsen kohtaamisesta lapsen ehdoilla ja sensitiivisesti. Höykinpuron ynnä muiden (2018, 121) mukaan sosiaalityöntekijän ja lapsen välisen asiakassuhteen muodostumiseen vaikuttaa sosiaalityöntekijän taito ja tahto kohdata lapsi myös sanattoman läsnäolon avulla. Kohtaamisissa on tärkeää se, millaiseksi ilmapiiri muodostuu. ”Ollaan vaan” voi parhaimmillaan kertoa kiireettömästä, turvallisesta ilmapiiristä, jossa on tilaa ja hyvä olla ilman puhettakin.

Yhteenvedettynä tapaamisten laatu koostui sosiaalityöntekijöiden kertomuksissa edellä kerrotun tavoin lapsilähtöisyydestä, toiminnallisuudesta, riittävästä ajasta, tapaamiselle suotuisasta ympäristöstä ja työntekijän heittäytymiskyvystä.

7 Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen toteutumiseen vaikuttavat monitasoiset tekijät

7.1 Sisäiset tekijät

Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen toteutumiseen vaikuttavia, sekä yksittäiseen asiakaslapseen että kuhunkin sosiaalityöntekijään liittyviä tekijöitä, lähestyin tutkimuksessani määrittelemällä ne sisäisiksi tekijöiksi.

Sosiaalityöntekijät nostivat esille tapaamisten toteutumiseen vaikuttavana tekijänä etenkin sosiaalityöntekijän ammattitaidon. Ammattitaitoisessa lastensuojelutyössä yhdistyvät asiakkaan empaattinen kohtaaminen ja systemaattinen, strukturoitu työote. Osaava lastensuojelun sosiaalityöntekijä kykenee yhdistämään nämä kaksi ja hyödyntämään niitä kulloisenkin tilanteen mukaisesti. (Heinonen & Sinko 2013, 125–126.) Lastensuojelun asiakaslasten monenlaiset, erityiset tarpeet vaativat paljon lastensuojelun sosiaalityöntekijältä osaamista, kun hän kohtaa lapsen (Hyvärinen & Pösö 2018, 21–22). Laitinen ja Väyrynen (2011, 184) näkevät oman asiantuntijuuden kunnioittamisen osana sosiaalityön ammattieettistä toimintaa lastensuojelussa.

Aineistossa ammattitaitoon viitattiin osana ammattikäytänteiden ja organisointikyvyn hallintaa, mutta myös tietona lapsuudesta ja lapsen kehityksestä. Työkokemuksen karttuminen nähtiin edesauttavan tapaamisten toteutumisia. Seuraavassa sitaatissa sosiaalityöntekijä korostaa työntekijän omien ominaisuuksien, kuten rohkeuden, merkitystä siihen, että pidemmän työuran omaava työntekijä uskaltaa pitää kiinni omasta asiantuntijuuteen nojaavasta ammatillisuudestaan ja eettisesti oikeasta tavasta toimia paineisessakin tilanteessa.

”Mä tiedän, että organisaatio ei estäisi jos ajattelee esimerkiksi nykyistä organisaatiota, Eipä se juuri myöskään mahdollista, että kyllähän se on kaiken kaikkiaan sosiaalityöntekijöistä itsestään kiinni. Ja ehkä nyt sitten semmoinen jotka on vähän, että no se sijaitsee aika kaukana, että sinne kyllä ei mennä, niin kun mä sanoin vaatii sosiaalityöntekijä tässä omaa rohkeutta. Niinku vähän johtuu siitä, että onko vastavalmistunut vai sitten jo niin kun iäkkäämpi vanha pieru, joka sanoo, että kyllä paskan välitän mitä sanotte, että mä toimin lakien mukaan.”

Sosiaalityöntekijän henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten rohkeus, persoona ja omat arvot sekä tunteet näyttelivät myös suurta roolia sosiaalityöntekijöiden pohtiessa tapaamisten toteutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Lapsen ja sosiaalityöntekijän välisillä

henkilökemioilla nähtiin myös olevan merkitystä tapaamisten toteutumiseen. Sosiaalityöntekijät osoittivat myös aiempien tapaamisten kokemuksen vaikutuksen siihen, miten tapaamiset jatkossa toteutuivat, sekä sosiaalityöntekijän oman kokemuksen, mutta myös lapsen kokemuksen kautta.

Sosiaalityöntekijän kokemus lapsen vastustuksesta, tapaamisten toteutumattomuus lapsesta johtuen, tai tapaamisella huonosti saavutettu yhteys lapseen saattoivat vaikuttaa jatkossa siten, ettei sosiaalityöntekijä nähnyt tarpeelliseksi tavata lasta muutoin kuin tilanteissa, joissa se oli asiakasprosessin vaiheen vuoksi välttämätöntä. Sosiaalityöntekijät näkivät lapsen kokemusten aiemmista tapaamisista vaikuttavan tapaamisten toteutumiseen esimerkiksi siten, että työntekijöiden vaihduttua usein eivät lapset enää halunneet tavata uutta työntekijää ja kertoa hänelle uudestaan sitä kaikkea, minkä olivat jo aiemmin keroneet eri sosiaalityöntekijöille.

”Tai sitten varmasti semmoinenkin mikä on tosi harmittava musta sijaishuollossa on joku joka sanoo että sä oot viidestoista sosiaalityöntekijä kahden vuoden aikana. No siinähän voi ihan oikeasti tulla sitten semmoinen, että mä en halua enää tavata. En mä en halua enää jutella. Koska se on ihan turhaa että mä kerron ku toi vaihtuu kuitenkin.”

Sitaatti kertoo myös syvemmin analysoituna siitä, että tapaamisten toteutumiseen vaikuttaa se, millainen suhde on muodostunut lapsen ja sosiaalityöntekijän välille. Lastensuojelua leimaa tyypillisesti työntekijöiden suuri vaihtuvuus, joka heikentää lapselle tärkeää jatkuvuuden kokemusta ja asiakassuhteen muodostamista. Lastensuojelun asiakaslapsi voi olla haavoittuvainen uusille hylkäämisen kokemuksille, ja siksi jatkuvuus tulisi huomioida hyvällä tiedonsiirrolla lapsesta ja pitämällä lapsi tietoisena työntekijävaihdoksesta. Tapaamisia ei kuitenkaan vaihtuvuuden vuoksi saisi jättää toteuttamatta, sillä jokainen kohtaaminen on ainutkertainen sen merkityksellisyydessä. (Höykinpuro ym. 2018, 119.)

Tutkimukseen osallistuneista jokainen mainitsi tavalla tai toisella asiakassuhteen laadun merkityksen tapaamisten toteutumiseen. Seuraavan sitaatin voi tulkita kertovan sosiaalityön kokemuksesta etäiseksi jääneestä tai laadullisesti heikosta asiakassuhteesta, johon lapsi reagoi kieltäytymällä tapaamisesta:

”Laadullisesti tietysti hyvä on että ensinnäkin semmoinen, että niinku se lapsi ensinnäkin suostuu siihen tapaamiseen. Niin ja se toteutuu. Just menin tässä pari viikkoa sitten tapaamaan lapsia ja kotona ainoastaan äiti niin mä tiedän sen laadun, siinä ne ilmaisi ehkä mielipidettään siinä, että heitä ei kiinnostanut.”

Lapsella on oikeus päättää, miten paljon ja millä tavoin hän lähtee vuorovaikutukseen asiakassuhteessa. Asiakasprosessin edetessä sosiaalityöntekijän sitkeys lapsen osallisuuskokemusten kartuttamisessa voi aktivoida lasta ja lisätä hänen luottamustaan ja yhteistyöhaluaan. (Muukkonen 2013, 170.) Asiakasprosessin edetessä asiakassuhteen syvenemistä toteutuneiden tapaamisten myötä yksi haastateltavista kuvasi näin:

”Se tuo semmoista niinku tuttuuden kautta se tuo myös niinku lisäarvoa. Toisaalta sitten taas siinä omat haasteensa, että sitten saattaa sokeutua joillekin asioille.”

Sitaatti kertoo sosiaalityöntekijän näkevän itse suhteen muodostumisessa arvoa, mutta myös riskin. Riski liittyy pelkoon siitä, että sosiaalityöntekijän objektiviteetti saattaa kärsiä, jos lapsen kanssa vietetään liian paljon aikaa, tai tämä tulee emotionaalisesti liian lähelle. Ammatillisuus auttamistyössä vaatii erillisyyden ja objektiviteetin säilyttämistä (Hänninen & Poikela, 2016, 160).

Lapsen ikä ja kehitystaso näkyivät tapaamisten toteutumiseen vaikuttavana tekijänä siten, että osa vastanneista sosiaalityöntekijöistä koki tarpeettomaksi nähdä hyvin pieniä lapsia usein. Toisille taas myös vauvaikäisen sylissä pitäminen ja lapsen havainnointi oli nähtävissä asiakassuhteen ja työtehtävän kautta merkittävänä. Lapsen osallisuuden toteutumisen haastavuus lastensuojelussa kulminoituu usein lapsen puutteelliseen kykyyn ilmaista mielipiteitään ja työntekijän taitoon ja kykyyn ymmärtää lasta ja tämän tarpeita (Woodman ym. 2021, 131). Seuraavassa sitaatissa sosiaalityöntekijä kertoo havainnoivansa vauvaikäistä sylissä pitämällä ja tekemällä tulkintoja lapsesta tämän ikätasoisesta vuorovaikutuksen arvioimisen kautta. Leikki-ikäisen lapsen kanssa sosiaalityöntekijä asettuu menetelmällisesti vuorovaikutukseen, ja tekee tulkintoja lapsesta ja tämän mielipiteestä menetelmäosaamisen avulla.

”Kunhan sitä vauvaa pitää havainnoida sillä lailla niinku sylissä pitämällä ja millä tavalla se ottaa vuorovaikutusta ja muuta. Ja samoin pienen sitten semmoisen leikki ikäisen kanssa leikin kautta tulee tosi paljon juttuja esille. Ihan mahdottoman paljon tai piirtämisen kautta. Yksi keissi oli ihan selkeä kun piirrettiin hyvien asioiden, huonojen asioiden talo ja sitten se toiveiden talo niin siinä ihan selkeästi tuli esille se, että isäpuoli oli pahoinpidellyt tätä pientä poikaa. Hän toivoi sitten että se toiveiden talo oli sellainen että se isäpuoli ei siellä asuisi. Lapsi kertoo. Ja kysymys oli lapsesta, joka ei osannut vielä edes kirjoittaa.”

Sitaatti kertoo sosiaalityöntekijän sisäistäneen lapsen osallisuuden merkityksen tämän iästä riippumatta, ja toteuttaneen tapaamiset lapsen ikätasoisesti. Sitaatista välittyy vahva

ammattitaito, jossa on ymmärrys lapsesta ja lapsuudesta, sekä luottamusta omaan ammatitaitoon. Sitaatti osoittaa lisäksi laadukkaan tapaamisten merkityksellisyyden kokemuksen, vaikka lapsi olisi kovinkin pieni.

Lapsen kanssa yhteisen kielen puuttuminen vaikuttaa paitsi tapaamisen laatuun, myös niiden toteutumiseen haastattelemieni sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa. Sosiaalityöntekijät kokivat, että tulkin välityksellä tapahtuva vuorovaikutus on lähtökohtaisesti heikompaa ja sen informatiivinen anti lapsen tunteista ja tarpeista ei yllä samalle tasolle, kuin yhteistä äidinkieltä puhuttaessa.

”Se niinku että onko jotain yhteistä kieltä että nyt kun on näitä tällaisia että ei puhu olenkaan välttämättä suomea, niin sitten silloinkin on hyvä tavata, mutta ehkä on myös vähän haasteellisempaa.”

Edeltävä sitaatti kertoo sosiaalityöntekijän kokemuksen tapaamisen merkityksellisyydestä ja toteutettavuudesta silloinkin, kun yhteinen kieli puuttuu. Lastensuojelun sosiaalityössä maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskennellessä ja heitä tavattaessa tarvitaan joustavia vuorovaikutustaitoja sekä kulttuurisensitiivisyyttä. Suoraan lapselle suunnatut kysymykset, käsiteltävien asioiden konkretisointi, lapsen kertomuksen tarkentaminen ja lapselle sopivien välineiden käyttö voivat auttaa kommunikoinnissa ja vuorovaikutuksessa sekä sitä kautta asiakassuhteen rakentumisessa. (Anis 2006, 71–95.) Haastattelemani sosiaalityöntekijät eivät kertoneet tapaamisten ja niiden toteutumisten merkityksistä puhuessaan maahanmuuttajataustaisuuden vaikutuksista muutoin kuin kielen näkökulmasta, vaikka kulttuuriset erot voivat vaikuttaa monilla tavoin lastensuojelutyön toteuttamisessa (mt., 95). Tulkitsen tämän siten, että sosiaalityöntekijät näkevät lapset lapsina, ja maahanmuuttajataustaisuus ei itsessään näyttäytyä asiakassuhteissa merkityksellisenä tekijänä.

7.2 Ulkoiset tekijät

Lastensuojelun asiakaslapsen henkilökohtaisen tapaamisen toteutumiseen vaikuttavia, sosiaalityöntekijästä tai lapsesta itsestään riippumattomia tekijöitä kutsun tutkimukseni ulkoisiksi tekijöiksi.

Ulkoisena tekijänä sosiaalityöntekijät nostivat vahvasti esille tapaamisten fasilitointiin liittyvät seikat. Fasilitoinnilla tarkoitan tässä yhteydessä sitä, miten organisaatio mahdollistaa, edesauttaa tai haittaa lapsen henkilökohtaisen tapaamisen toteutumista. Kokonaisyön ja asiakkaiden määrän vaikutus tapaamisten toteutumiseen oli sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan ilmeinen. Byrokraattisen työn, dokumentoinnin ja päätösten teon nähtiin vievän työajasta suuren osan, jolloin tapaamisille ei jäänyt riittävästi aikaa, kuten seuraava sitaatti kertoo:

”No siihen vaan liittyy sitten se, että kuinka paljon niitä asiakkaita on, kuinka paljon aikaa, kuinka paljon kaikkea muuta työtä? Ja sitten just että jos tulee semmoisia akuuttitilanteita, niin miten sitten täytyy jättää ne vaikka sitten ajattelee, että ne on niitä mitkä on tärkeitä, mutta sitten jostain on kuitenkin ehkä karsittava, niin sitten helposti saattaa tulla että sitten sä teetkin sitten ne suunnitelmat ja tärkeimmät hommat ja paperityöt esimerkiksi ja sitten se lapsen tapaaminen jääkin.”

Sitaatti havainnollistaa sosiaalityöntekijän kamppailua työtehtävien määrän, ajanhallinnan ja työtehtävien priorisoinnin aiheuttamien eettisten kysymysten kanssa. ”Tärkeimmät hommat” viitanee sitaatissa aikarajoihin sidottuihin, lakisäätteisiin päätöksiin, sillä sitaattista on luettavissa sisäänkirjoitettu lapsen tapaamisen tärkeys ja tapaamisen toteutumattomuuden sosiaalityöntekijälle aiheuttama eettinen kuormitus. Lastensuojelussa joudutaan selviytymään yhä kasvavista asiakasmääristä ja uusiutuvista sosiaalisista ongelmista. Lastensuojelusta on tullut yhä viimesijaisempaa ja korjaavampaa (Heinonen 2016, 258), mikä heijastunee myös sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin ja tapaamisten toteutumiseen. Vaikka yksittäisen lastensuojelun sosiaalityöntekijän asiakasmäärää on lainsäädännöllä rajoitettu kolmeenkymmeneen, on se silti suuri määrä, kun on kyseessä edellä mainittu kehitys yhä viimesijaisemmaksi ja korjaavammaksi lastensuojeluksi. Käytettävissä olevan ajan merkitys näkyi myös siinä, että lapsen sijainti kaukana rajoitti tapaamisten toteutumista. Sosiaalityöntekijät kokivat organisaation tapaamisille antavien puitteiden, kuten käytettävissä olevan auton, työajan, lapsen kuljetuslupien, tapaamisiin soveltuvien tilojen ja menetelmien vaikuttavan tapaamisten toteutumiseen. Työntekijöiden suuren vaihtuvuuden nähtiin vaikuttavan negatiivisesti lasten tapaamisiin, ja uusien työntekijöiden perehdyttäminen vei aikaa lasten tapaamisilta.

Lapsen tapaamisten toteutumiseen vaikuttavana ulkoisena tekijänä esille nousi myös työyhteisön ja organisaation suhtautuminen tapaamisiin – kannustuksen näiltä tahoilta nähtiin edesauttavan tapaamisten toteutumista, toisaalta negatiivinen suhtautuminen vaati työntekijältä rohkeutta toteuttaa tapaamisia siitä huolimatta. Työhyvinvoinnista

huolehtiminen myös organisaatiotasolta nähtiin lapsen tapaamisten toteutumiseen vaikuttavana tekijänä.

Toisaalta tutkimuksessani nousi esille lainsäädännön ja erilaisten ohjeistusten vaikutus tapaamisten toteutumiseen, joka aiheutti myös eettistä pohdintaa, kuten seuraavassa sitaatissa ilmenee:

”Nämä tämmöiset yleiset ohjeistukset jotka niinku määrittää sitä että että kuinka monta kertaa sosiaalityöntekijän pitäisi tavata lasta, mä ajattelin että jos me eletään semmoisessa yhteiskunnassa, missä me tarvitaan laki joka sanoo että kuinka monta kertaa vähintään lasta pitää tavata niin, niin silloin silloin me ollaan jo aika ehkä metsässä”

Sitaatin voi tulkita sosiaalityöntekijän ajatuksena siten, että lapsen tapaamisen toteutumisen tulisi olla lastensuojelun sosiaalityön eetos, ikään kuin sisäänrakennettu moraaliksi, jonka toteuttamiseen ei pitäisi tarvita ohjeita tai sääntöjä. Eettiset näkökulmat nousivat sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa esille tapaamisten toteutumiseen vaikuttavien tekijöiden pohdinnassa myös siten, että sosiaalityöntekijät kertoivat joutuvansa punnitsemaan tapaamisen seurauksia lapselle, mikäli vanhemmat vastustavat tapaamisia. Lapselle ei haluta aiheuttaa vaikeuksia tai vahinkoa tapaamisten vuoksi.

”Toki jos vanhemmat on tosi epäluuloisia niin sitten tuntuu välillä, että lapsi joutuu niinku aikamoiseen paineeseen siitä, että häntä tapaisin. Vähän mieltii myös että onko se sen arvoista? Tää ei ole kyllä lapsen etu, vaikka huoltoriitatilanteessa, jos hän jää jotenkin tosi semmoiseen paineeseen tilaan, niin sitten vakuutetaan niinku itselle siinä, että fiiliksellä lapsen tapaamisesta kun näkee että se lapsi jotenkin joutuu kertomaan tarinaa tuskaisen näköisesti.”

Tutkimusaineistossani nousi usein esille vanhempien vastustus yhtenä tapaamisia rajoittavana tekijänä. Sosiaalityöntekijät eivät kuitenkaan jääneet keinottomiksi tällaisessa tilanteessa, ja olivat ottaneet toimintatavaksi kertoa heti asiakassuhteen alussa tarpeestaan ja oikeudestaan tavata lasta, ja näkivät tämän toimintatavan helpottavan tapaamisten toteutumista jatkossa. Sosiaalityöntekijöiden kertoma tapa toimia asiakaslasten vanhempien kanssa kertoi eettisesti valveutuneesta ammatillisuudesta, joka pyrkii lasten kohtaamiseen vanhempien suostumuksella, vaikka suostumus ei aina ole lapsen tapaamisen edellytys (Hurtig 2006, 176–179).

8 Johtopäätökset

Pyrkimykseni oli tällä pro gradu -tutkielmallani selvittää, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijät määrittelevät lapsen henkilökohtaisen tapaamisen riittävyyden sekä etsiä sosiaalityöntekijän ja asiakaslapsen välisen henkilökohtaisen tapaamisen taustalla vaikuttavia tekijöitä, jotka joko ovat joko esteenä tai mahdollistajina lasten riittäville tapaamisille. Tutkimukseni rajautui lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kokemukselliseen näkökulmaan. Tutkimushaastatteluihin osallistui viisi sosiaalityöntekijää.

Tutkimukseni tulosten mukaan lastensuojelun asiakaslasten henkilökohtaisten tapaamisten merkitys asiakassuhteessa näyttäytyi lapsen asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille suurena sekä asiakassuhteen rakentumisen että sen ylläpitämisen näkökulmasta. Tulokset vahvistivat käsitystä sosiaalityön suhdeperustaisesta ytimeistä ja sen rakentumisesta työntekijän ja asiakkaan välisissä suhteissa sekä sen olemassaolosta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa. Tutkimustulokset osoittivat myös henkilökohtaisten tapaamisten lisäävän sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan asiakasturvallisuutta, sillä luottamuksellisessa asiakassuhteessa lapsi tuntemalla ja lasta tapaamalla tämän tilanteesta saadaan kokonaisvaltaisempi kuva ja mahdolliset riskit lapsen turvallisuutta koskien tulevat paremmin esille.

Tutkimukseen osallistuneet lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokivat henkilökohtaisten tapaamisten rakentavan asiakassuhdetta oman ammatillisen positionsa, heille yhteiskunnassa annetun mandaatin ja velvoitteen kautta, mutta myös lapsen yhteiskunnallisesti merkittävän ja nykypäivänä tunnustetun aseman kautta. Lastensuojelu elää ajassa myös sosiaalityöntekijöiden erilaisten työtehtävien kulloisenakin korostumisena. Tutkimuksessani näkyi lapsen henkilökohtaisen tapaamisen korostuneisuus ja noste tällä hetkellä käytävissä keskusteluissa, joiden johdosta sosiaalityöntekijät kokivat kasvanutta painetta toteuttaa henkilökohtaisia tapaamisia. Taustalla todennäköisesti vaikuttavat myös mediassa uutisoidut lastensuojelun asiakaslasten kaltoinkohtelut. Tutkimuksessa näkyi aiheen ajankohtaisuus ja sitä koskevat uudet ohjeistukset siten, että sosiaalityöntekijät perustelivat niillä omia työtehtäviensä priorisointeja. Toisaalta aiheen vahva esillä olo herätti sosiaalityöntekijöitä myös kyseenalaistamaan tapaamisten itsearvoisuutta ja pohtimaan niiden mekaanisen suorittamisen ja merkityksellisyyden välistä suhdetta.

Tapaamisten merkityksellisyys asiakassuhteessa osoittautui sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa asiakassuhteen ja sen rakentumisen kautta paitsi ammatillisuutta korostavana,

myös sitä haastavana ja kehittymisen paikkana. Sosiaalityöntekijät refleктоivat tapaamisia ja niiden onnistumisia tai epäonnistumisia sekä omasta, mutta myös lapsen näkökulmasta käsin. Suhteen rakentumiseen vaikuttivat sosiaalityöntekijän kokemat tunteet lasta ja tapaamistilannetta kohtaan, sekä tapaamisia rajoittavasti että niitä edistävästi. Lasten ja sosiaalityöntekijöiden kohtaamiset koettiin vuorovaikutustaitoja kehittävinä ja tilannetta jua kasvattavana. Tieto ja ymmärrys lapsesta ja lapsuudesta lisääntyivät tapaamisten myötä, joskin sosiaalityöntekijät kokivat omien tulkintojen ja mielikuvien epävarmuuden kuormittavana. Epävarmuus ja kuormittavuuden kokemus kertovat kuitenkin lapsen ja asiakassuhteen arvostuksesta sekä eettisesti valveutuneista sosiaalityöntekijöistä, mutta myös lastensuojelun erityisyydestä työkenttänä. Lapsen henkilökohtaiset tapaamiset vahvistivat päätöksentekoa lapsen asiassa, ja olivat merkityksellisiä tiedon keruun näkökulmasta, helpottaen näin myös tilannearviota. Sosiaalityöntekijän rooli lapsen suojelijana korostui tapaamisten kautta ja lapsen asema ensisijaisena asiakkaana lastensuojeluprosessissa selkeentyi.

Vaikka tutkimustuloksissa korostui edellä kerrotun tavoin lapsen henkilökohtaisen tapaamisen professionaalinen merkitys asiakassuhteessa, yhtä tärkeäksi teemaksi muodostui lapsen osallisuuden vahvistuminen asiakassuhteessa tapaamisten merkityksellisyyden arvioinnissa. Tapaamiset toteuttivat ja kasvattivat lapsen osallisuutta sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan lapsen yksilöllisyyttä esille tuovana. Tapaamisilla lapsi tulee tutuksi omine yksilöllisine piirteineen ja näin asiakassuhteestakin tulee ainutlaatuinen ja merkityksellisempi sekä sosiaalityöntekijälle että asiakaslapselle. Lapsen osallisuus toteutui tapaamisilla myös lapsen tietoisuutta omasta prosessistaan lisäävänä ja lapsen vaikutusmahdollisuuden kasvuna, ja näiden kautta luottamusta asiakassuhteeseen rakentavana.

Tapaamisten määrällinen riittävyys asiakassuhteessa osoittautui tutkimuksessani sosiaalityöntekijöille vaikeimmin määriteltäväksi, mutta juuri siksi merkitykselliseksi. Käsitteenä tapaamisten riittävyys vie ajatukset helposti lukumääriä koskevaan ajatteluun, joka aiheutti sekä itselleni tutkijan positiossa että tutkittavilleni epäröintiä siitä, miten asiaa tulisi lähestyä. Tutkimustuloksissa tapaamisten riittävyys jäsenyi lopulta kolmen käsitteellistykseen, asiakasprosessin, roolin ja iän, sekä tapaamisten laadun, kautta. Sosiaalityöntekijöiden yhteinen näkemys oli, että asiakasprosessissa asiakkuuden alkuvaiheessa lasta tuli tavata useammin, jotta asiakassuhde pääsee rakentumaan. Merkitys asiakkuuden alkuvaiheen tapaamisilla heijastui myös suhteen luomisena vanhempiin lapsen tuntemisen kautta. Asiakkuuden aikana lasta tuli tavata useammin myös akuuteissa asiakkuuden vaiheissa, joihin liittyi muutostarpeita tai lapsen elämään vaikuttavia tärkeitä päätöksiä.

Osaltaan tapaamisten tarve näissä tilanteissa selittyy lapsen mielipiteen tai kuulemisen lakisääteisillä velvoitteilla, mutta tutkimuksessa näkyi myös sosiaalityöntekijän kokema tunne lapsen tarpeisiin vastaamisesta, minkä voi nähdä eettisenä velvoitteena. Sosiaalityöntekijät myös näkivät tärkeämpänä tavata useammin avohuollon asiakkuudessa olevia kuin sijaishuollossa olevia lapsia. Tämä voi selittyä sillä, että sijaishuollossa lapsen tilanne nähdään vakaampana kuin avohuollossa. Lastensuojelun ammattilaiset tai asiaan perehtyneet perhehoitajat huolehtivat lapsesta sijaishuollossa, mikä vähentää sosiaalityöntekijän näkökulmasta tarvetta tavata lasta.

Sosiaalityöntekijän rooli tapaamisten määrää sanelevana tekijänä kytkeytyy tuloksissa virkatehtävää suorittavaan ja toisaalta lapselle merkityksellisen aikuisen ja lapsen väliseen tapaamiseen. Tutkimukseni osoitti, että pelkästään virkatehtävää suorittavan sosiaalityöntekijän positioon asettuminen rajoittaa lasten tapaamisten määrää ja luo etäisyyttä lapsen ja sosiaalityöntekijän väliseen suhteeseen. Sosiaalityöntekijän omaksuessa myös lapselle merkityksellisen ja tästä emotionaalisesti välittävän aikuisen roolin tapaamisten määrä kasvaa, ja asiakassuhteesta tulee sekä sosiaalityöntekijälle, että lapselle merkityksellisempi. Sosiaalityöntekijöiden kokemusten perusteella sekä lapsen että sosiaalityöntekijän iällä on merkitystä tapaamisten toteutumiseen. Lapsen nuori ikä vaikutti tapaamisia vähentävästi, ja sosiaalityöntekijän ikä nähtiin tapaamisten määrää kasvattavana iän karttumisen myötä. Toisaalta sosiaalityöntekijän ja lapsen välinen suuri ikäero saattoi myös rajoittaa tapaamisia, jos yhteyttä tai suhdetta ei koettu syntyvän erilaisten maailmankuvien vuoksi.

Tapaamisten laadun merkitys suhteessa niiden määrälliseen riittävyyteen osoittautui tutkimuksessani sosiaalityöntekijöiden kokemuksissa merkittäväksi. ”Laatu korvaa määrän” näyttäytyi tuloksissa vahvana ajatuksena siitä, mikä on riittävästi lapsen tapaamisia. Toteutuneiden tapaamisten vuorovaikutuksellinen onnistuminen, kohtaamisen kokemus ja luottamuksellinen ilmapiiri koettiin tärkeäksi asiakassuhteessa. Laadullisesti onnistuneiden tapaamisten keskeisinä elementteinä näkyi riittävä aika, tunnetyöskentely, työntekijän heittäytymiskyky, toiminnallisuus ja tapaamisympäristö. Laadullisesti onnistuneiden tapaamisten tausta-ajatuksena tulkitsin ihmisyyden ja lapsilähtöisyyden. Tapaamiset onnistuivat, kun niissä edettiin lasten ehdoilla ja sosiaalityöntekijä uskalsi osoittaa lapselle myös omaa inhimillisyyttään.

Tulosten perusteella lastensuojelun asiakaslasten tapaamisten toteutumisen taustalla vaikuttavat sekä sisäiset että ulkoiset tekijät. Sisäiset tekijät koostuvat sosiaalityöntekijään ja asiakaslapseen henkilökohtaisesti liittyvistä tekijöistä, kun taas ulkoiset tekijät

kertoivat tapaamisia mahdollistavista tai niitä rajoittavista tekijöistä, joihin sosiaalityöntekijällä (tai lapsella) oli hyvin vähän, tai ei ollenkaan vaikutusmahdollisuutta. Sosiaalityöntekijään itseensä liittyvistä sisäisistä tekijöistä keskeisimpiä olivat riittävä ammattitaito, työn hallinta, työkokemus ja henkilökohtaiset ominaisuudet. Sosiaalityöntekijän ja lapsen yhteinen sisäinen tekijä oli kokemus aiemmista tapaamisista ja olemassa olevan asiakassuhteen laatu. Tapaamisten jatkumo kasvatti asiakassuhteen laatua ja edisti niiden toteutumista. Lapseen liittyvät tapaamisten toteutumiseen vaikuttavat tekijät kytkeytyivät lapsen ikään ja kehitystasoon, äidinkieleen tai lapsen halukkuuteen tavata sosiaalityöntekijää. Viimeksi mainittu erityisesti voi olla sellainen tekijä, joka asiakassuhteen rakentamisessa on herkästi muuttuva, ja johon voidaan vaikuttaa tapaamisia sitkeästi toteuttamalla.

Sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin pohjautuvan tutkimukseni mukaan keskeisiä tapaamisten toteutumiseen heikentävästi vaikuttavia ulkoisia tekijöitä ovat byrokraattisen työn suuri määrä, välimatka lapseen, työntekijöiden vaihtuvuus ja suuri asiakasmäärä. Kaikki edellä mainitut tekijät kytkeytyvät sosiaalityöntekijän käytettävissä olevaan aikaan, ja ajan riittämättömyys oli siten tapaamisten toteutumiseen merkittävästi vaikuttava tekijä. Tulokset osoittivat myös organisaation tarjoamien puitteiden merkityksellisyyden. Käytettävissä olevat tilat, raha, auto ja menetelmät joko lisäsivät tai vähensivät tapaamisten toteuttamista. Puitteet olivat tulkittavissa sosiaalityöntekijän halukkuuteen järjestää tapaamisia vaikuttavina, mutta välillisesti myös lapsen halukkuuteen tavata sosiaalityöntekijää vaikuttavina tekijöinä. Organisaation vaikutus tapaamisten toteutumiseen näkyi myös ohjeistusten ja asenteiden kautta. Tapaamisia toteutetaan velvoitteiden ja niitä säätelevien normien vuoksi, mutta myös niihin suhtautumisen ilmapiirillä on merkitystä. Eettisesti pohdittuna on surullistakin todeta, että tutkimustuloksissa näkyi sosiaalityöntekijän ja organisaation arvojen ristiriitaa tapaamisten toteutumisessa. Sosiaalityöntekijöiltä vaaditaan rohkeutta toteuttaa tapaamisia silloin, kun he eivät tukea sille organisaatio- tai työyhteisötasolta saa. Tutkimustulokset osoittavat siten ristiriitaa ohjeistusten ja normien sekä toisaalta käytännön mahdollisuuksien ja arvojen välillä.

Tapaamisten toteutumiseen vaikuttavaksi ulkoiseksi tekijäksi tässä tutkimuksessa nousivat myös tapaamisten mahdolliset negatiiviset seuraukset lapselle. Sosiaalityöntekijät joutuvat pohtimaan tapaamisen merkitystä suhteessa sen haittoihin, jotka voivat kummuta lapsen vanhempien suhtautumisesta tapaamiseen, lapsen tapaamisella tuottamaan vanhemmille epäedulliseen tietoon, tai lapsen psyykkiseen kuormittumiseen vaikeiden asioiden käsittelyn äärellä. Kaiken kaikkiaan tapaamisten toteutumiseenkin vaikuttavien tekijöiden sisältä on havaittavissa sosiaalityöntekijöiden ymmärrys ja käsitys lastensuojelun

lapsilähtöisyydestä ja asiakassuhteen merkityksellisyydestä työn toteuttamisen, mutta myös lapsen näkökulmasta.

Tutkimukseni tulosten pohjalta tehtävinä johtopäätöksinä voidaan todeta sen osoittavan lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkityksen lastensuojelun sosiaalityössä. Tapaamiset toteuttavat ja rakentavat tavoiteltua suhdeperustaista sosiaalityötä ja ovat olennainen, joskin monella tavoin kompleksinen osa, lastensuojelun asiakasprosessia. Asiakaslapsen ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen muodostumisen esteitä tutkinut Karen Winter (2009, 452–456) nosti tutkimuksessaan esille sosiaalityöntekijän ja lapsen suhteen rakentumiseen vaikuttavaa kompleksisuutta. Asiakassuhteeseen vaikuttavat sosiaalityöntekijän tehtävien kirjo ja vaatimukset, sosiaalityöntekijän rooli kontrollin ja vallankäytön näkökulmasta suhteessa luottamuksen syntymiseen, sosiaalityöntekijän kyky ja ymmärrys kohdata eri ikäisiä lapsia, ajan puute, fasiliteetit sekä organisaation toimintakulttuurit ja –normit. Vaikka Winterin tutkimuksella on jo ikää, keskustelee se omien tutkimustulosteni kanssa melko yhtenevästi siitä näkökulmasta, millaiset tekijät vaikuttavat asiakaslapsen ja sosiaalityöntekijän henkilökohtaisen tapaamisen taustalla.

Suhdeperustaisuuden (ks. Jokinen 2016, 138–147) moniulottuneisuus näkyi tutkimukseni paitsi sosiaalityöntekijän ja lapsen välisenä tapaamisissa rakentuvana suhteena, myös tapaamisten heijasteina lastensuojelun rakenteissa, lapsen verkostoissa sekä lapsen ja yhteiskunnan suhteissa. Heijasteet näkyivät lapsen henkilökohtaisten tapaamisten toteutumiseen vaikuttavina tekijöinä ja aina niiden merkityksen ilmenemisenä lastensuojelun yhteiskunnallisen tehtävän toteuttamisessa. Tutkimus kertoi myös sosiaalityöntekijän suhteesta omaan positioon lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä, sekä asemasta yhteiskunnallisesti merkittävänä toimijana. Myös lastensuojelun sosiaalityön erityisyys ja haastavuus näkyi tutkimukseni valossa kytkeytyvän monin tavoin lapsen henkilökohtaisen tapaamisen yhteyteen.

Aiempaa tutkimusta aiheesta ei spesifisti ollut löydettävissä, joten vertailu sellaisenaan ei ollut mahdollista. Kuitenkin kaksi mielestäni tässä kontekstissa merkittävää tutkimusta, joihin olen myös omassa tutkimuksessani viitannut, ovat Välikosken ynnä muiden (2020) ja Törrösen ynnä muiden (2023) tutkimukset koskien lasten kuulemista lastensuojeluprosesseissa. Näistä erityisesti Törrösen ja kumppaneiden tutkimus antaa ikään kuin peilin omalle tutkimukselleni, sillä se avaa lapsen näkökulmasta sosiaalityöntekijän ja lapsen välisen henkilökohtaisen tapaamisen merkityksellisyyttä. Kyseisen tutkimuksen tuloksissa on havaittavissa samankaltaisuutta verrattuna oman tutkimukseni sosiaalityöntekijöiden näkemyksiin, mikä tarkoittaa, että lasten ja sosiaalityöntekijöiden tapaamisille

antamat merkitykset ovat samankaltaisia, vaikkakin ne painottuvat hiukan eri tavoin. Uutta tietoa tutkimukseni tuottaa erityisesti siitä, mikä on sosiaalityöntekijöiden kokemusten mukaan riittävää liittyen asiakaslasten henkilökohtaiseen tapaamiseen lastensuojelussa. Tutkimukseni tuottama tieto on tärkeää vastatessaan siihen epävarmuuteen, jota sosiaalityöntekijät kertoivat kokevansa liittyen lapsen tapaamisten merkityksellisyyteen ja tarkoitukseen. Tutkimukseni voi myös auttaa pohtimaan ja tutkimaan tarvittavia muutoksia työkäytänteisiin, jotta tapaamisia olisi helpompi toteuttaa jatkossa. Tutkimukseni herättää jatkotutkimustarpeen siitä; millä keinoin lastensuojelussa voitaisiin nykyistä paremmin tukea lapsen henkilökohtaisten tapaamisten toteutumista?

Tutkimusprosessini oli ennakko-odotuksiani vastaavasti haastava, sillä tällaisen haastatteluun perustuvan tutkimuksen toteuttaminen oli itselleni täysin uusi asia. Aiheen henkilökohtainen merkityksellisyys auttoi prosessin läpi viemisessä, mutta toi siihen myös haasteita. Tutkimusaineiston käsittely ja analysointi tuli tehdä pitäen korostetusti mielessä, etteivät omat ennakkokäsitykset tai mielipiteet tule esille tai vaikuta tutkimustuloksiin. Haastatteluun ilmoittautuneiden määrän jääminen vähäiseksi (5 sosiaalityöntekijää) oli itselleni pienoinen pettymys. Haastateltavien hakumetodia vaihtamalla olisi haastateltavia voinut löytyä enemmänkin, sillä helmikuussa 2025 Sosiaalityön uraverkoston Facebook -ryhmässä oli paljon haastattelukutsuja. Tutkimusprosessille varaamani aika ei kutsuttavien hakemiseen muulla tavoin kuitenkaan enää riittänyt. Haastateltavien määrä herättää myös kysymyksen tämän tutkimuksen validiudesta. Vastaajien määrä on pieni, mutta kuitenkin haastattelujen anti oli riittävän suuri tutkimustehtävään ja -kysymyksiin vastaamiseksi, ja tutkimus antaa mielestäni relevantin kuvan aiemmin niukalti tutkitusta ja tärkeästä aiheesta.

Haluan kiittää haastattelemiani sosiaalityöntekijöitä heidän osallistumisestaan tähän tutkimukseen. Se, että koitte tärkeäksi osallistua ja tuoda näkemyksiänne käytettäväksi tässä tutkimuksessa on inspiraation ja motivaation lähde lastensuojelun sosiaalityöhön suuntaavalle opiskelijalle. Ilman teitä ei tätä tutkimusta olisi voinut toteuttaa, ja lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkityksellisyys sekä lastensuojelutyön että sen kehittämisen kautta olisi jäänyt osoittamatta.

Lopuksi haluan palata tutkimukseni otsikkoon, mikä on riittävästi? Se, mikä on riittävästi lapsen henkilökohtaisia tapaamisia lastensuojelussa, kytkeytyy tutkimukseni mukaan pohjimmiltaan kysymykseen lapsen tilanteesta ja hänen yksilöllisestä tarpeestaan sekä sosiaalityöntekijän harkintaan tapaamisen tarpeellisuudesta. Sosiaalityöntekijöille tulisi suoda puitteet toteuttaa tapaamisia näiden mukaisesti.

Lähteet

- Aarnio, Noora & Pösö, Tarja (2023). Palvelutarpeen arviointi lastensuojelun rajapinnoilla asiakasnäkökulmasta - Nuorten ja vanhempien näkemyksiä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 31(3), 235–252. <https://doi.org/10.30668/janus.122791>
- Alasuutari, Pertti (2011) *Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs uudistettu painos*. Ensimmäinen painos 1993. Riika: Vastapaino.
- Anis, Merja (2006) *Maahanmuuttajalapset ja -nuoret lastensuojelun asiakkaina*. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia*. Juva: PS-kustannus, 69–98.
- Araneva, Mirjam (2022) *Lapsen suojeleminen ja päätöksenteko käsikirja lapsen asioista päättävälle*. 2. uudistettu painos. 1. painos 2016. Helsinki: Alma Talent.
- Bardy, Marjatta (2013a) *Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta*. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Tampere: Juvenes Print-Suomen yliopistopaino Oy, 49–71.
- Bardy, Marjatta (2013b) *Tiedon punninta ja maailman asuttaminen*. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) *Lastensuojelun ytimissä*. Tampere: Juvenes Print-Suomen yliopistopaino Oy, 297–304.
- Coulter, Stephen, Houston, Stanley, Mooney, Suzanne, Devaney, John & Gavin Davidson (2020) *Attaining Theoretical Coherence Within Relationship-Based Practice in Child and Family Social Work: The Systemic Perspective*. *British Journal of Social Work* 50(4): 1219–37. doi:10.1093/bjsw/bcz110.
- Eskonen, Inkeri, Korpinen, Johanna & Raitakari, Suvi (2006) *vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia*. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia*. Juva: PS-kustannus, 21–44.
- Ferguson, Harry, Disney, Tom, Warwick, Lisa, Leigh, Jadwiga, Singh Cooner, Tarsem & Beddoe, Liz (2021) *Hostile relationships in social work practice: Anxiety, hate and conflict in long-term work with involuntary service users*. *Journal of social work practice* 35(1), 19-37. <https://doi.org/10.1080/02650533.2020.1834371>
- Günther, Kirsi, Hasanen, Kirsi & Juhila, Kirsi (2021) *Johdanto. Analyysi ja tulkinta*. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metodit/laadullinen-tutkimus/>. Viitattu 26.1.2025.
- Harrikari, Timo (2016) *Byrokratian syklit ja asiakkaiden rytmit sosiaalityössä*. Teoksessa Törrönen, Maritta; Hänninen, Kaija; Jouttimäki, Päivi; Lehto-Lundén, Tiina; Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Tallinna: Gaudeamus, 127–137.

- Heinonen, Hanna & Sinko, Päivi (2013) Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes Print-Suomen yliopistopaino Oy, 121–132.
- Helavirta, Susanna (2016) Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa Enroos, Rosi, Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.
- Helland, Hege Stein (2024) Does Age and Maltreatment Matter? A Survey Experiment of the Nordic Populations Attitudes Towards Participation. *Child Abuse & Neglect* 162(1): 107077. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.107077>.
- Hingley-Jones, H. & Ruch, G. 2016. "Stumbling through"? Relationship-based social work practice in austere times. *Journal of social work practice* 30(3), 235–248.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2022) Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus. E kirja. Viitattu 10.3.2025.
- Hood, Rick, Brent, Maria, Abbott, Simon & Sartori, Daniela (2019) A study of practitioner-service user relationships in social work. *British journal of social work* 49, 787–805.
- Hotari, Kaisa-Elina, Oranen Mikko & Pösö, Tarja (2013) Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. 1. painos 2009. Tampere: Juvenes Print-Suomen yliopistopaino Oy, 149–165.
- Huhtinen, Aki-Mauri & Tuominen, Juha (2020) Fenomenologia. Ihmisten kokemukset tutkimuksen kohteena. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus Oy, 296–307.
- Hurtig, Johanna (2006) Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Marjatta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: PS-kustannus, 167–194.
- Hyvärinen, Sauli & Pösö, Tarja. Johdanto. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Keuruu: PS-kustannus, 7–28.
- Hänninen, Kaija & Poikela, Ritva (2016) Toimintalähtöinen, dialoginen ja kohtaava vuorovaikutus. Teoksessa Törrönen, Maritta; Hänninen, Kaija; Jouttimäki, Päivi; Lehto-Lundén, Tiina; Salovaara, Petra & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus, 148–164.
- Höykinpuro, Milla & Sauramäki, Sari & Välimaa, Mira (2018) Kuulumisia selvittelevä haastattelu. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 115–130.
- Jaakola, Anne-Mari (2020) Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä. *Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 229*. Kuopio: University of Eastern Finland.
- Jaakola, Anne-Mari., & Pösö, Tarja (2022). Lapsen tilanteen arvioiminen lastensuojelussa: analyysia asiakasturvallisuuden ja laadun näkökulmasta. *Janus Sosiaalipoliitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 30(4), 359–375. <https://doi.org/10.30668/janus.114926>
- Jokinen, Arja. 2016. Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa Törrönen, Maritta; Hänninen, Kaija; Jouttimäki, Päivi; Lehto-Lundén, Tiina; Salovaara, Petra

- & Veistilä, Minna (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Tallinna: Gaudeamus, 138–147.
- Juhila, Kirsi. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Juuti, Pauli & Puusa, Anu (2020) Mitä laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan? Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus Oy, 9–19.
- Jylhä, Virpi, Kurki, Taina & Kekoni, Taru (2021) Asiakasturvallisuus käsitteenä. Teoksessa Taina Kurki, Virpi Jylhä & Taru Kekoni (toim.) Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna: Gaudeamus Oy, 15–26.
- Kananen, Jorma (2017) Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja – sarja. Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kivinen, Tuula, Vanjusov, Heidi & Vornanen, Riitta (2020) Asiakkaan ääni -osallisuus ja vaikuttamisen mahdollisuudet. Teoksessa Anneli Hujala & Helena Taskinen (toim.) Uudistuva sosiaali- ja terveysala. Tampere: Tampere University Press, 267–294.
- Kuula-Luumi, Arja (2021) Tutkimuslupa, informointi, suostumus ja tietosuoja. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 25.1.2025.
- Lastensuojelulaki 417/2017 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L6P29>
- Layder, Derek (1998) Sociological Practise. Linking Theory and Social Research. London: Sage
- Laitinen, Merja & Väyrynen, Sanna (2011) Eettiset haasteet lastensuojelun sosiaalityön prosesseissa. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: PS-kustannus, 163–188.
- Mainstone-Cotton, Sonia (2019) Listening to young children in early years settings: A practical guide. Lontoo ja Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Metteri, Anna. 2012. Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö. Tampereen yliopisto.
- Muukkonen, Tiina (2013) Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Suomen yliopistopaino, 165–175.
- Muukkonen, Tiina & Tulensalo, Hanna (2018) Tutustumalla lapsi tulee näkyväksi. Pienen lapsen kokemusten kuuleminen lastensuojelussa. Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 131–144.
- Myller, Terhi (2022) Sosiaalityön ammatillinen työkuulttuuri suhdeperustaisena sosiaalityönä maaseudulla ja kaupungissa. Itäsuomen yliopiston julkaisuja. Joensuu: Punamusta Oy.
- Pascoe, Katheryn Margaret (2024) Subverting, Challenging and Working within Bureaucratic and Managerialist Systems: Strategies for Upholding Relationship-Based Social Work Practice. Journal of Social Work Practice, October, 1–17. doi:10.1080/02650533.2024.2411044.

- Pehkonen, Aini, Lähteinen, Sanna & Toikka, Timo (2021). Asiakasturvallisuus sosiaalityössä. Teoksessa Taina Kurki, Virpi Jylhä & Taru Kekoni (toim.) Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna: Gaudeamus Oy, 43–50.
- Puusa, Anu (2020) Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus Oy, 103–117.
- Pölkki, Pirjo, Vornanen, Riitta, Pursiainen, Merja & Riikonen, Marjo (2012) Children's Participation in Child-protection Processes as Experienced by Foster Children and Social Workers. *Child Care in Practice: Northern Ireland Journal of Multi-disciplinary Child Care Practice* 18(2), 107–125. <https://doi.org/10.1080/13575279.2011.646954>.
- Race, Tracey, & Frost, Nick (2022) Hearing the Voice of the Child in Safeguarding Processes: Exploring Different Voices and Competing Narratives. *Child Abuse Review* 31(6). <https://doi.org/10.1002/car.2779>.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokangas, Elina (2011) Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Juva: PS-kustannus, 235–256.
- Ruch, Gillian (2018) The Contemporary context of relationship-based Practice. Teoksessa Gillian Ruch, John Simmonds, Danielle Turney, Adrian Ward, David Howe, Ravi Kohli, Martin Smith, Clare Parkinson, Linnet McMahon & Robin Solomon (toim.) *Relationship-Based Social Work, Second Edition: Getting to the Heart of Practice*. Jessica Kingsley Publishers.
- Stabler, Lorna, Wilkins, David & Carro, Hester (2020) What Do Children Think About Their Social Worker? A Q-method Study of Children's Services. *Child & Family Social Work* 25(1), 118–126. <https://doi.org/10.1111/cfs.12665>.
- TENK (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf. Viitattu 05.01.2025.
- THL Lastensuojelun käsikirja. Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa>. Viitattu 03.01.2025.
- Toros, Karmen. (2021) A Systematic Review of Children's Participation in Child Protection Decision-making: Tokenistic Presence or Not? *Children & Society* 35(3), 395–411. <https://doi.org/10.1111/chso.12418>.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Uudistettu painos. 1. painos 2002. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Törrönen, Maritta, Kalliola, Susanna & Paaso, Sari-Anne (2023) ”Sit tietää mitä sille lapselle on tapahtunut” - Alle 12-vuotiaiden lasten kuuleminen lastensuojelutyössä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 31(2), 128–144. <https://doi.org/10.30668/janus.116372>
- Valvira (2024) Lapsen tapaaminen ja osallisuus lapsiperheiden palveluiden sekä lastensuojelun työskentelyn aikana. Ohje Dnro V/21242/2024 7.6.2024. <https://valvira.fi/documents/152634019/213839028/Ohje-lapsen-kanssa->

tyoskentely.pdf/bf7240bd-f0a5-0fb7-054b-3ddc6557acd1/Ohje-lapsen-kanssa-tyoskentely.pdf?t=1718098799940

- Vilen, Marika, Leppänen, Päivi & Ekström, Leena (2002) Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveystalalla. Juva: WSOY.
- Vis, Svein Arild, Holtan, Amy & Thomas, Nigel (2012). Obstacles for child participation in care and protection cases-why Norwegian social workers find it difficult. *Child abuse review* 21(1), 7–23. <https://doi.org/10.1002/car.1155>
- Vis, Svein Arild & Thomas, Nigel (2009) Beyond Talking - Children's Participation in Norwegian Care and Protection Cases. *European Journal of Social Work* 12(2), 155–168. <https://doi.org/10.1080/13691450802567465>.
- Vuori, Jaana (2021) Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. Viitattu 25.1.2025.
- Välikoski, Tuula-Riitta, Pösö, Tarja & Huhtanen, Raija (2020) Kuulemistilaisuus institutionaalisen vuorovaikutuksena lapsen huostaanoton valmisteluprosessissa. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti* 28(4), 323–340. <https://doi.org/10.30668/janus.89056>
- Välimäki, Sanna, Vornanen, Riitta, Vanjusov, Heidi & Hämäläinen Juha (2021) Asiakasturvallisuus lastensuojelussa. Teoksessa Taina Kurki, Virpi Jylhä & Taru Kekoni (toim.) Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveystalalla. Tallinna: Gaudeamus Oy, 161–187.
- Winter, Karen (2009) Relationships matter: The problems and prospects for social workers' relationships with young children in care. *Child & family social work* 14(4), 450–460. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2009.00628.x>
- Winter, Karen, Cree Vivienne, Hallett, Sophie, Hadfield, Mark, Ruch, Gillian, Morrison, Fiona & Holland, Sally (2017) Exploring Communication Between Social Workers, Children and Young People. *The British Journal of Social Work* 47, no. 5: 1427–1444. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcw083>.
- Woodman, Elise, Roche, Steven & McArthur, Morag (2023) Children's Participation in Child Protection—How Do Practitioners Understand Children's Participation in Practice? *Child & Family Social Work* 28(1), 125–135. <https://doi.org/10.1111/cfs.12947>.
- YK:n lapsenoikeuksien komitea (2009) Yleiskommentti nro 12. Lapsen oikeus tulla kuulukuksi. https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37288006/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf/9daac47a-f69f-3258-be52-0d0e34380e69/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf?t=1465380818000
- Yleisradion uutiset (2024) Korona-aika toi lastensuojeluun etätapaamiset – lain mukaan lapsi pitäisi tavata henkilökohtaisesti. <https://yle.fi/a/74-20077200>. Viitattu 24.1.2025.
- Yleisradion uutiset (2024) Joensuussa kuolleen lapsen asioista vastannut sosiaalityöntekijä ei tavannut 4-vuotiasta kertaakaan. <https://yle.fi/a/74-20077145>. Viitattu 24.1.2025
- Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Yliruka, Laura, Ristolainen Toni-Petteri & Weckroth, Nina (2023) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisointi ja henkilöstömitoituksen toteutuminen: osa 2. Hyvinvointialuekyselyjen tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 37/2023. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/147692/URN_ISBN_978-952-408-172-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 05.01.2025.

Liite 1 Tutkimustiedote/kutsu haastatteluun

Mikä on riittävästi? Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkitys ja sen toteutumiseen vaikuttavat tekijät lastensuojelussa.

Hei!

Olen Kati Sattaskangas ja teen sosiaalityön pro gradu -opinnäytetyötäni Lapin yliopistossa. Pro Gradussani haluan syventyä lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja lapsen henkilökohtaiseen tapaamiseen osana asiakassuhdetta: tapaamisen merkitykseen ja mahdollisiin haasteisiin sen toteutumisessa. Lapsen henkilökohtainen tapaaminen lastensuojelussa on kiistatta tärkeää mutta se, mikä on henkilökohtaisen tapaamisen osalta riittävää, näyttäytyy tulkinnanvaraisena. Siksi on tärkeää selvittää lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä asiasta.

Pro gradun aineistonkeruu toteutetaan yksilohaastatteluina (lähi tai etä), joihin etsin nyt haastateltavia. Sovitte tutkimuksen kohderyhmään, mikäli olette, tai olette olleet, lapsen asioista vastaava lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Voitte ilmoittaa halukkuutenne tutkimushaastatteluun ottamalla minuun yhteyttä (yhteystiedot alla). Toivon saavani haastattelut toteutettua helmikuun 2025 aikana.

Tutkimuksessa noudatetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvää tieteellistä käytäntöä koskevia suosituksia. Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Tutkimus ei kohdistu mihinkään tiettyyn organisaatioon. Henkilö- ja taustatietojen keruu minimoidaan. Tutkimuksesta on laadittu tietosuojaseloste. Haastatteluun ilmoittautuneilta pyydetään suostumus osallistua tutkimukseen. Aineiston tekstimuodosta poistan tunnistetiedot anonymiteetin varmistamiseksi, eikä teitä pystytä tunnistamaan lopullisesta tutkimuksesta vastaustenne perusteella. Hävitän tutkimusaineiston tutkimuksen päätyttyä. Tutkimuksen tulokset ovat luettavissa lopullisessa pro gradu -työssäni, jonka pyrin saamaan valmiiksi kesäkuun 2025 loppuun mennessä. Pro Gradu julkaistaan Lapin yliopiston Lauda -julkaisuarkistossa.

Vakuutan ja toivon, että pystytte luottavaisin mielin avoimesti kertomaan kokemuksistanne, jotta tieto tutkittavasta ilmiöstä lisääntyisi. Haluan korostaa sitä, että en ole arvioimassa tai ottamassa kantaa teihin työntekijänä, työkäytänteisiinne tai näkemyksiinne, vaan tutkijana olen kiinnostunut lapsen henkilökohtaiseen tapaamiseen liittyvistä teijöistä osana tutkittavien työtä ja kokemusta.

Mikäli kiinnostuit tutkimusaiheesta ja haastattelusta, ota yhteyttä minuun mahdollisimman pian:

ksattask@ulapland.fi

puhelinnumero:

Liite 2 Suostumus tutkimukseen osallistumiseksi

Tutkimuksen nimi: Mikä on riittävästi? Lapsen henkilökohtaisen tapaamisen merkitys ja sen toteutumiseen vaikuttavat tekijät lastensuojelussa

Osallistutte tutkimukseen omasta vapaasta tahdostanne ja voitte keskeyttää tai peruuttaa tutkimuksen minulle ilmoittamalla, milloin vain niin halutessanne ilman, että siitä seuraa teille haittaa. Mahdolliseen keskeytykseen mennessä antamianne tietoja voidaan kuitenkin käyttää tutkimuksessa. Kertomanne asiat jäävät tutkijan ja haastateltavan väliksi, eivätkä haastattelutilanteessa kerrotut asiat vaikuta haastateltavan asemaan. Tietojanne ei luovuteta tutkijan lisäksi muille ulkopuolisille henkilöille. Tietoja käytetään vain tämän pro gradu -tutkimuksen tekoon.

Teiltä tullaan kysymään vain tutkimuksen kannalta olennaisia tietoja, eikä muita tietoja tulla hankkimaan. Voitte halutessanne jättää vastaamatta mihin tahansa kysymykseen. Nauhoitan haastattelut, jonka jälkeen kirjoitan ne tekstimuotoon. Säilytän haastatteluaineiston omalla kannettavalla tietokoneellani ja varmuuskopion muistitikullani, joihin muilla henkilöillä ei ole pääsyä. Tietokone sekä muistitikku ovat suojattu salasanoin. Aineiston tekstimuodosta poistan tunnistetiedot anonymiteetin varmistamiseksi, eikä teitä pystytä tunnistamaan lopullisesta tutkimuksesta vastaustenne perusteella. Säilytän tekstimuotoon muunnetun haastatteluaineiston ja suostumuslomakkeet toisistaan erillään. Suostumuslomakkeet säilytän digitoituna erillisellä, salasanoin suojatulla muistitikulla. Poistan haastatteluaineiston laitteiltani heti tutkimuksen päätyttyä tietoturvallisia tapoja käyttäen. Tutkimuksen tulokset ovat luettavissa lopullisessa pro gradu -työssäni, jonka pyrin saamaan valmiiksi kesäkuun 2025 loppuun mennessä.

Olen ymmärtänyt yllä olevat tiedot ja suostun osallistumaan kyseiseen tutkimushaastatteluun:

Olen ymmärtänyt yllä olevat tiedot ja suostun osallistumaan kyseiseen tutkimushaastatteluun:

Paikka ja aika:

Haastateltavan allekirjoitus

Tutkijan allekirjoitus

Haastateltavan nimenselvennys

Tutkijan nimenselvennys